



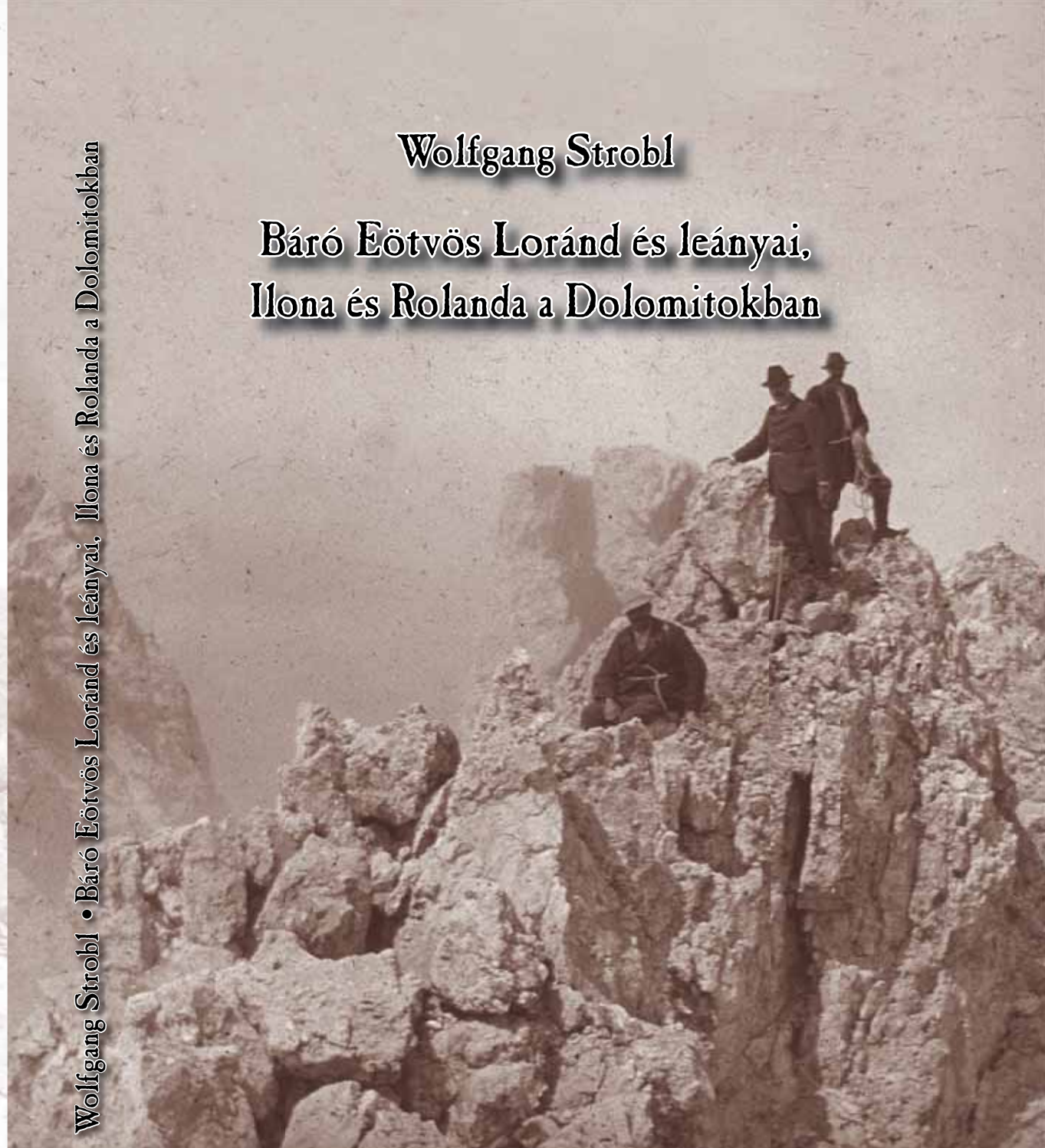
„Amint a szerelmet, úgy a hegymászási élvezetet is sokan és sokféleképpen definiálták, de éppen a sokféleség bizonyítja mindannyinak helytelen-ségét. Amint egy embernek, ki soha sem volt s soha sem lesz szerelmes, nem tudnám megmagyarázni, miben áll a szerelem; úgy hallgatni vagyok kénytelen a sokszor hallott ellenvetésre – minek oda fel mászni, nem szebb-e mindaz alólról egy findzsa feketekávé mellett. Egynek úgy, mind a másiknak legfeljebb azt mondhatnám, próbáljátok meg. S nem hiszem, hogy ha vala ki csak egyszer is életében keresztül lépdelt lihegő kebelrel s talán inogó térdekkkel, hallgató társak kíséretében, egyikén ama hó- avagy jégmezőknek, minőket 9–10 ezer láb magasságban találunk, s aztán elért céljához, egy égbe magasló csúcs, vagy hó-nyereghez, s körültekintett a föld különféle pontjaira, (mely oly magasból mindig csak szépnek látszik), nem hiszem, mondom, hogy az még sokat kérdezősködnék definitió után.”

*Eötvös Loránd*

Wolfgang Strobl • Bárá Eötvös Loránd és leányai, Ilona és Rolanda a Dolomitokban

Wolfgang Strobl

Bárá Eötvös Loránd és leányai,  
Ilona és Rolanda a Dolomitokban



Wolfgang Strobl

Báró Eötvös Loránd és leányai,  
Ilona és Rolanda a Dolomitokban



Wolfgang Strobl

Báró Eötvös Loránd és leányai,  
Ilona és Rolanda a Dolomitokban



Eötvös Loránd Geofizikai Alapítvány  
Budapest • 2023

A kötet megjelenését támogatta:



**SZTFH** Szabályozott Tevékenységek  
Felügyeleti Hatósága

Német eredetiből fordította

ORMOS TAMÁS

A fordítást az eredetivel összevetette, szakmailag ellenőrizte,  
az Eötvös Loránd a hegymászó és fotográfus című részt írta, képeit válogatta

KIS DOMOKOS DÁNIEL

Az „Eötvösék a Dolomitokban” című térképmellékletet  
a NATIONAL GEOGRAPHIC MAGYARORSZÁG engedélyével közöljük.

Összeállította: KIS DOMOKOS DÁNIEL

Illusztráció: KERÉKES KATA

A látkép forrása: <http://fatmap.com>

A lépték a perspektíva szerint változik

Műszaki szerkesztés

KEMÉNY ANDRÁS (Unicus Műhely)

© STROBL, WOLFGANG 2023

Fordítás © ORMOS TAMÁS, 2023

Szerkesztés © KIS DOMOKOS DÁNIEL, PÁLYI ANDRÁS

© EÖTVÖS LORÁND GEOFIZIKAI ALAPÍTVÁNY, 2023

ISBN 978-615-01-8937-6

A kiadásért felel az Alapítvány elnöke  
Nyomta és kötötte: Séd Nyomda - Szekszárd  
Felelős vezető: FÜZY TÜNDE

## ELŐSZÓ A MAGYAR KIADÁSHOZ

A könyv, melyet a kedves Olvasó a kezében tart, Eötvös Loránd születésének 175. évfordulójára 2023-ban jelent meg. Kiadásának gondolatát az Eötvös Loránd Geofizikai Alapítvány kuratóriuma fogalmazta meg azzal a szándékkal, hogy olyan kiadványt jelentet meg, amelyik Eötvös Lorándnak nem a korábbi években már bemutatott tudományos tevékenységével foglalkozik, hanem a gazdag élet egyéb értékes területeit mutatja be. Így esett a választás Eötvös Loránd és lányai Dolomitokbeli több évtizedes hegymászó és a tudós hegymászó ottani fotográfusi tevékenységének bemutatására.

Az Alapítvány tudomására jutott, hogy a dél-tiroli szerző, Wolfgang Strobl, *Zu Gast in Schluderbach Georg Ploner, die Fremdenstation und die Anfänge des Tiroler Alpentourismus* címen – igazi tiroliként, toblachiként különleges helyzeti előnyét tehetségével és munkabíráásával összehangolva – fantasztikus munkát tett le az asztalra, mely túlmutat a szokásos helytörténeten vagy divatos szóval mikróttörténeten. Az általa vizsgált *schluderbachi szálloda vendégein* keresztül mondhatni az európai hegymászás történetének is egy fontos fejezetét írta meg.

Helyismerete, a helyi emberekkel való kapcsolata és szorgos levéltári, könyvtári, múzeumi kutatásai révén olyan forráscsoporthoz is eljutott, melyekhez rajta kívül senkinek sem állt eddig módjában hozzáférni. Ilyenek például a korabeli hegyivezetők vezetőkönyvei, melyre sok más – hegymászással kapcsolatos – elnevezés mellett szintén nincs elfogadható jó magyar kifejezés, hiszen nálunk ez gyakorlatilag ismeretlen fogalom.

Schluderbach vendégei mellett több más könyvet is írt a szerző a témában, de a mi szempontunkból ez a legjelentősebb könyve, hiszen egyik fejezete Eötvös Loránd és lányai Dolomitokbeli kimagasló hegymászó teljesítményeit mutatja be. Természetes tehát, hogy az Alapítvány megkereste a szerzőt, hogy e műve Eötvösökre vonatkozó fejezetének fordításához és kiadásához járuljon hozzá.

A magyar kiadás céljára a szerző, könyvének a magyar Olvasó számára legérdekesebb fejezetét átdolgozta, kibővítette, és ennek a változatnak a kiadásához hozzájárult. A hegyivezetők vezetőkönyvéből vett részletek is csak emelik e kötet értékét, kiegészítve Eötvös báró eredeti, a helyszínen készített művészi fotográfiáival.

A szakértő fordító, Ormos Tamás geofizikus emeritus professzor és a fordítás szakmai lektora Kis Domokos Dániel még néhány észrevétellel egészítette ki Wolfgang Strobl gazdag, alapos jegyzeteit, illetve az általa közölt képekhez kis magyarázó szövegeket fűzött.

Célszerűnek láttuk, hogy Wolfgang Strobl tanulmányának fordításán túl Függelékkel is csatoljunk a magyar kiadáshoz, segítve ezzel az Olvasót, hogy még jobban tudja elképzelni Eötvösék első mászásait, és a Dolomitok egészének, ezen belül a Cadin, a Cristallo és a többi kedvelt hegycsoportnak az érdekességeit, szépségeit, a hegyi emberek speciális világát. Eötvös Loránd üvegfelületre rögzített fotográfiáiról készített nagyított fényképeken feltáruló csodás hegyi világot és a képek fototechnikai nagyszerűségét a korabeli közönség javarészt fotóművészeti kiállításokon ismerte meg. Az ezekről az eseményekről tudósító írásokat is felhasználta az egyébként a korabeli hegymászási technika megismerését célzó – ehhez Eötvös Loránd nagyszerű fényképeit felhasználó – tanulmány szerzője, Kis Domokos Dániel. A tanulmány a Függelék Eötvös Loránd a hegymászó és fotográfus című fejezetében olvasható. A képek és a hozzájuk tartozó írások segítenek megérteni azt a



mélyről fakadó érzést, melyet Eötvös Loránd így fogalmazott meg: „[...]nekem ez az ezerarcú Cadin örökszép gyönyörűségem.”

A Függelék másik érdekessége az a szerkesztett panoráma térkép, amely Eötvös Loránd és leányai összes mászási helyszínét tartalmazza és bemutatja. Az Eötvösék a Dolomitokban című térkép a National Geographic Magyarország magazin 2022. áprilisi számában, A csúcson akkor és most című cikk mellékletként jelent meg. A térkép kiadványunkban történő megjelentetését a magazin szerkesztősege engedélyezte az általuk előírt módosításokkal.

A kiadvány megjelentetését a nevezett Alapítvány és a Szabályozott Tevékenységek Felügyeleti Hatósága erkölcsi és anyagi támogatása tette lehetővé. Reményeink szerint a megjelent kiadvány jelentősen járul hozzá Eötvös Loránd tulajdonságainak, személyiségének és emberi nagyszerűségének jobb megismeréséhez. Fogadják és forgassák olyan szeretettel, mint amilyen lelkesen álltak a kiadás mögé a szponzorok, és mindazok, akik részt vettek a kiadvány elkészítésében.

### ***A könyv szerzőjének bemutatása***

A szerző által kiadványunk számára küldött *Rövid életrajza* szerint:

*„Wolfgang Strobl, Mag. phil. 1972-ben született Toblachban (Dobbiaco (Dél-Tirol, Olaszország); középiskolai tanár; Görög, latin, történelem és germanisztika tanulmányokat folytatott. 2000-ben doktorált az olasz Quattrocento latin verses eposzából.*

*Publikációi az olasz reneszánsz humanizmus latin irodalmáról, az ókor fogadtatásáról az olasz fasizmusban, Tirol történetéről, valamint az Alpok történetéről és a keleti Dolomitok turizmusáról szólnak.”*



Wolfgang Strobl Schluderbach, Toblach, Dél-Tirol és a Dolomitok rajongó tudós kutatója, és egyúttal a magyarok barátja. Eötvös Loránd emlékének egyik kiemelkedő megőrzője és szellemiségének ápolója hazájában. A 2019. évi Eötvös Loránd emlékévben lelkes elősegítője volt a dél-tiroli megemlékezéseknek. Fáradhatatlanul munkálkodik azon, hogy a térségben Gustav Mahler zeneszerző mellett a világhírű tudósnak és kiváló hegymászonak, Eötvös Lorándnak is az őt megillető emlékhelye létrejöhessen.

Könyve a magyar hegymászástörténet nagydíját érdemelné, ha lenne ilyen elismerés, hiszen Eötvös és két lánya, Ilona és Rolanda mellett még számos magyar vagy magyar származású embert, turistát, hegymászt említ. Némelyikükről már szinte csak Wolfgang Strobl tudja, ki volt, s hogy a Dolomitokban is megfordult.

Ilyen például Zsigmondy Emilen és testvérein, Ottón, Károlyon, továbbá Jankovics Marcellen és Tauscherné Geduly Herminen túl a geológus, geográfus és az Alpok kutatója, Friedrich Simony (1813-1896) fia, Oskar Simony matematikus, fizikus és botanikus (1852-1915), akinek katonaorvos nagyapja magát még magyarnak vallotta...

Említésre méltó még Joseph Szombathy (1853-1943), osztrák régész, a willendorfi Venus megtalálója, aki pedig az 1869-ben alapított Österreichischer Touristen-Club (ÖTC) elnöke volt.

Kis Domokos Dániel – Pályi András

# KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A kötet szerkesztői köszönetet mondanak a kiadvány megjelenését lehetővé tevő szervezeteknek az általuk nyújtott erkölcsi és anyagi támogatásért, valamint az Eötvös 175 programsorozat fő szervezőjének Szarka László akadémikusnak, Wolfgang Strobl szerzőnek, Ormos Tamás fordítónak, az Eötvös Loránd Emlékgyűjtemény és a Műszaki és Közlekedési Múzeum szakmai stábjainak az Eötvös Loránd által készített felvételek közlési lehetőségéért, valamint az Unicus Műhelynek és vezetőjének, Kemény Andrásnak, a kiadvány technikai szerkesztéséért.

Köszönet illeti a National Geographic Magyarország magazint és szakmai stábját, hogy „A csúcson akkor és most” cikkben az általuk készített „Eötvösök a Dolomitokban” című térképet (NG 2022. április) jelen kiadványunk számára átadták és a szükséges módosításokkal megjelentetni engedélyezték.

Kis Domokos Dániel – Pályi András



*Eötvös Loránd Kevély nevű arab telivér lován, Pestszentlőrincen, villája parkjában, a háttérben, az istálló ajtaja mellet a kislány, Eötvös Ilona és Eötvös Rolanda. MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_1462*

# BÁRÓ EÖTVÖS LORÁND ÉS LEÁNYAI, ILONA ÉS ROLANDA A DOLOMITOKBAN<sup>1</sup>

Egy régi bárói család sarja, az elismert tudós és kiváló hegymászó – Eötvös Loránd (1848-1919) – egyike volt a Toblach mellett lévő Schluderbach különleges vendégeinek<sup>2</sup>. Nagy műveltségű főnemesi család leszármazottja. Édesapja, Eötvös József (1813-1871) költő, filozófus és államférfi volt, 1848-ban magyar vallás- és közoktatási miniszter is. Jóllehet a fiatal Eötvös nem találta kielégítőnek a jogi tanulmányait, apja hozzájárulását kérte, hogy teljes egészében a természettudományoknak, a fizikának, a kémiának és a matematikának szentelhesse életét. Végül Heidelbergben tanult Kirchhoff, Bunsen és Helmholtz professzoroknál, majd 1869-ben rövid ideig Königsbergben Franz Neumann-nál. Habilitációja után hamarosan megkapta az elméleti fizika professzori állását a Pesti egyetemen (1872), néhány évvel később a kísérleti fizikáét is (1878). Eötvös hosszú ideig a Magyar Tudományos Akadémia elnökeként (1889-1905) tevékenykedett, rövid ideig magyar vallás- és közoktatási miniszter is volt (1894/95). Tudományos kutatásaiban elsősorban a kapilláris jelenségekkel, a gravitációval és a

---

1 Jelen írás a következő monográfia bővített és módosított fejezete: W. STROBL, Zu Gast in Schluderbach. Georg Ploner, die Fremdenstation und die Anfänge des Tiroler Alpentourismus, Innsbruck 2017 (= Schlern-Schriften 368), 171-185.

2 Válogatás a magyar tudós gazdag irodalmából: PEKÁR, báró Loránd Eötvös; TANGL, báró Eötvös Loránd; FRÖHLICH, báró Eötvös Loránd; CHOLNOKY, báró Eötvös Loránd; HATVANY, báró Eötvös Loránd; SELÉNYI, Loránd Eötvös; HORVÁTH, A varázsangyal; BUDAY / BUDAYNÉ MOSONYI, „A fizika fejedelme”; RUMPLER, Eötvös Loránd; KOVÁCS, Eötvös Loránd; SZABÓ, Életrajz.

geomágnességgel foglalkozott. Leleményes tudósként több új mérőműszert konstruált, többek között a gravitációval kapcsolatos speciális mérésekhez a torziós ingát. A magyar természettudósról, a klasszikus fizika egyik utolsó nagy képviselőjéről az Eötvös-efektust, az Eötvös-féle felületi feszültség törvényét és az Eötvös (E) mértékegységet nevezték el (a térerő gradiense<sup>3</sup>).

A magyar tudós azonban nemcsak kivételes szellemű ember volt, aki „...jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy kis magyar nemzetünk kultúrája európai színvonalra emelkedjék” (Pekár), hanem a harmóniára és a teljességre törekvő személyiség is. Barátságokat ápolt, zenekedvelő volt, szenvedélyesen hódolt a lovassportnak és az alpinizmusnak. Az 1860-as években Svájcban az Alpokban szerezte első magashegyi élményeit. Eötvös 1875-ben érkezett először Schluderbachba, ahol a következő négy évtizedben csaknem minden évben családjával együtt nyaralt<sup>4</sup>. Eötvös Loránd, 1887-ig legalábbis formálisan tagja volt a Deutscher und Österreichischer Alpenverein „Austria”<sup>5</sup> szekciójának (Bécs). Legközelebbi barátai körében állítólag tréfásan megjegyezte, hogy büszkébb alpesi sikereire, mint a torziós ingájára<sup>6</sup>. Ennek ellenére – a korabeli trend-

3 Ez a mondatrész a magyar változat szerkesztőinek pontosítása

4 Eötvös ismételt Dolomitokban való tartózkodásai alaposabb kutatást és saját tanulmányt igényelne. Eddig (nem mindig korrekt): BARCZA, Híres magyar hegy-mászók; DEGREGORIO, Magyar úttörők; ANON. (PALOTAI), Eötvös Loránd; BUCSEK, Eötvös Loránd; HARKAY, Eötvös Loránd; BUDAY / BUDAYNÉ MOSONYI, „A fizika fejedelme”, 170-176 u. 332-334; KIS, A csúcson, 16-29 u. 202-205; MAJONI, La famiglia; STROBL, Toblach und die hohe Wissenschaft.

5 Az „Austria” szekció éves jelentése 1889, 5 (ebben az évben Eötvöst az egyesület alapszabályának 4. § (4) bekezdése alapján törölték a tagok listájáról).

6 SZABÓ, Biography, XI; BUCSEK, Eötvös Loránd, 246 „Mint gyermekeinek mondja: „... erre büszkébb vagyok mint akármelyik tudományos eredményemre. ‘.,; HARKAY, Eötvös Loránd, 78 „Társaságban gyakran hangoztatta, hogy büszkébb hegymászói sikereire, mint a torziós inga felfedezésére.”

del és hegymászó ambícióval ellentétben – egyetlen hegyi útvjáról és első megmászásáról sem publikált egyetlen beszámolót sem.<sup>7</sup> Ennek ellenére nagy szolgálatokat tett hazája turizmusának népszerűsítésében. Amikor 1891 szeptemberében megalakult az MTE (Magyar Turista Egyesület), Eötvöst választották meg első elnökének. Ezt a tisztséget 1899-ig töltötte be<sup>8</sup>. Eötvös emellett élénken érdeklődött a fényképezés iránt, amelyet tiroli nyaralásai során is gyakorolt. Így maradt fenn kiterjedt fényképgyűjteménye, köztük számos, a Dolomitokban készült fotó.<sup>9</sup>

1878 augusztusában a Wiener Presse bécsi újság egyik tudósítója számolt be az Eötvössel való schluderbachi találkozásáról:

„Amit neki (azaz a jól megtermett R. barát, aki a birodalom túlsó felén a közgondolkodás egyik leghíresebb képviselője) ez irányban hiányolnia kell, azt pótolja egyik honfitársa, aki néhány éve szintén a schluderbachi erdei idillben veri fel nyáron sátrait. Hallottam dicséretét már a toblachi törzsasztal mellett, valamint azok a hegyivezetők, akikkel a landroi postahivatalban találkoztam, meséltek nekem azokról a csodatettekről, amelyeket az »ifjú úr« csodálatra méltó makacssággal nap, mint nap végrehajt. A környék összes óriását már meghódította, miközben semmilyen veszély és nehézség vissza nem riasztotta. Szinte minden reggel új csúcs megmászására indul, és amitől a legbátrabbak visszariadnak, azt ő teljesí-

---

7 Első megmászásainak (hiányos) listáját lásd: KIS / NEIDENBACH, Báró Eötvös Loránd, 35-36.

8 THIRRING, A Magyar Turista-Egyesület, 22 és 51.

9 Számos fénykép megjelent KIS/NEIDERBACH, Báró Eötvös Loránd, 35-36.

ti. A Christallin-t(!), a Creppa Rossa-t, a Monte Pian-t, a Drei Zinnen-t, a Rothe Wand-ot megmászta már, de kitartása és buzgalma még mindig ugyanaz, mint az első napon. Szerettem volna látni azt a hegymászt, akinek a híre nem jutott túl azon a völgyön, amelynek nyugalmaiban végzi merész túráit, és akinek a nevét nem lehetett kitalálni az ampezzói hegyivezetők érthetetlen beszédeiből. Schluderbachban egy reggelinél találkozhattam vele. N. barátom mutatta be őt. Eötvös Loránt [!] báró – az egykori magyar kultusz-miniszter fia – idén harmadik nyáron tartózkodik az Ampezzo völgyében, akinek az egyik kedvenc tevékenysége a Dolomitok megmászása, a csúcsok és falak legjárhatatlanabb hegymászóútjainak legyőzése. Úgy beszél az alpesi világ óriásairól, ahogy a mieink még a Knödelhütté-ről<sup>10</sup> vagy a Holländerdörfel-ről<sup>11</sup> sem mernek beszélni, az ember hisz egyszerűségének, amikor azt bizonygatja, hogy eddig csak egy – a Sorapis – nyűgözte le. Sajnos, beszélgetésünk, csak röpké szavak voltak, mert az öreg már az ajtó előtt állt púpos táskájával indulásra készen – minden esőmentes napot ki kellett használni.”<sup>12</sup>

Vajon Eötvös Loránd nászútja során járt-e először a Dolomitokban? A 27 éves Eötvös 1875 júliusában (*1875. augusztus*

---

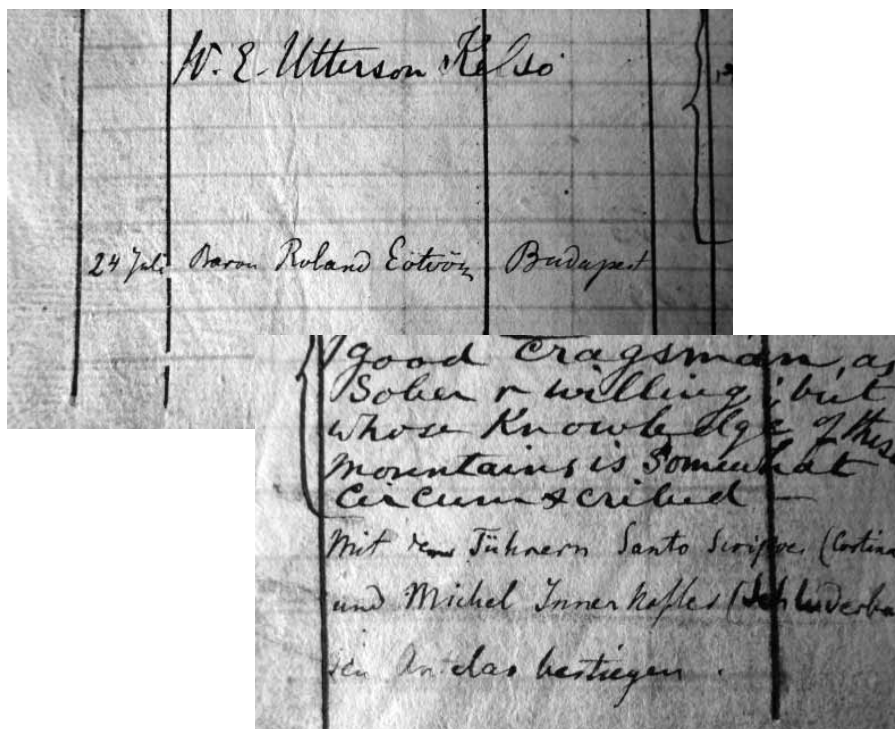
10 A Wolfersberg északi lejtőjén (a Wien- és a Halter-völgy között) található Knödelhütte a 19. században a bécsiek kedvelt kirándulóhelye volt.

11 A „Holländerdörfel” (vagy „Hameau”) egy 464 m magas hegytető volt Bécsben/Neuwaldeggben egy réttel és egy menedékházzal.

12 ANON., Von der Reise, [9]



első hete. Vasárnapi Újság, 32. sz. 1875. augusztus 8. 508.p. – a szerk.) Marienbadban vette feleségül Horváth Gizellát, az egykori magyar igazságügy-miniszter Horváth Boldizsár lányát. Valószínűleg ezen a nyáron tartózkodhatott először Schluderbachban, és tehetett hegyi túrákat. Santo Siorpaes és Michl Innerkofler társaságában megmászta az Antelao-t<sup>13</sup>; egy évvel később a Große Zinne<sup>14</sup> következett.



*Feljutás az Antelao csúcsára 1875. július 24-én, ebből az alkalomból bejegyzés S. Vito di Cadore, Vendégeknyv, Hotel Antelao, Magángyűjtemény, Familie Sala*

13 ANON., Tirol und die Dolomiten, 275; BELLÍ / DE LOTTO, Luigi Cesaletti, 43 az Antelao megmászásának bejelentése 1876. július 24-én

14 ANON. [S. R-D.], Tirol und die Dolomiten, 5 „Eötvös Lorant báró megmászta a ‘Drei Zinnen’-t, és a venetói San Vito-ból az Antelao-t.”

Michl Innerkofler (1844-1888) hamarosan a kedvenc hegyi-vezetője és társa lett, akire a magyar alpinista rábízta magát évről évre. Az 1870-es évek második felében Eötvös megmászta a Sexten, Schluderbach és Ampezzo környékén lévő nevezetesebb csúcokat, többnyire a schluderbachi Michl és Hans Innerkofler hegyivezetőkkel, de különösebb hírverés nélkül. Három évvel a sikeres első megmászás után (1874. szeptember 28.) Michl és Hans Innerkofler 1877. július 21-én a Zwölfer-re vezette fel a magyar bárót, ezzel segítve őt az első „turista” mászásban.<sup>15</sup> Mint előtte Maurice Holzmann, Paul Grohmann és William Utterson-Kelso, Eötvös is rálépett erre a fenséges hegycsúcsra. Még ebben a hónapban Eötvös a Piz Popena tetején állt (július 27.)<sup>16</sup>, majd Michl és Hans Innerkofler-rel a Dreischusterspitze-n, amelyik csupán a negyedik mászása<sup>17</sup> volt. Erre az évre esik a legmagasabb Cadin-csúcs<sup>18</sup> és a Cresta Bianca<sup>19</sup> főcsúcsának („Magas-csúcs”) első elérése is.

Alpinista szempontból a következő év is nagyon sikeresen telt Eötvös számára. 1878. július 20-án Michl Innerkoflerrel együtt elérte a sexteni Rotwand-ot.<sup>20</sup> Bár ezt a túrát ma általában első má-

---

15 EURINGER, Sextener Hochtouren, 114 [= EURINGER, Sextener Hochtouren, 289]; DIENER, Die Sextener Gruppe, 518; ZSIGMONDY, Aus den Dolomiten, 103 az 1878-as évet adja meg, SANMARCHI, Le guide, 188 tévesen az 1875-ös évet. - Mivel Eötvös csak 1875-ben érkezett a Dolomitokba, valószínűleg téves az a fel-tételezés (SANMARCHI, Le guide, 187-188), hogy a magyar 1874 augusztusában megbízta Hans és Michael Innerkoflert a csúcsra vezető út megtalálásával, és az ehhez szükséges anyagiakat is fedezte.

16 ECKERTH, Die Gebirgsgruppe, 96.

17 ZSIGMONDY, Im Hochgebirge, 150, Anm.\*.

18 WITZENMANN, Die Gruppe der Cadinspitzen, 395.

19 ECKERTH, Die Gebirgsgruppe, 56, 61, 64, 67 u. 72.

20 EURINGER, Sextener Hochtouren, 282, jegyzet \*; DIENER, Die Sextener Gruppe, 524; GRÜN WALD, Rothwandspitze, 306 „Végül az utolsó pillanatban fel-fedeztünk [azaz. Ludwig Grünwald és Santo Siorpaes] a Steinmandl mellett felhal-

szásként jegyzik, feltételezhető, hogy az Innerkofler testvérek és talán mások (sexteni zergevadászok és hegyivezetők) már korábban is megmászták a csúcst, amelyet a hegymászás korai időszakában ritkán másztak meg.

Mindössze három nappal később, 1878. július 23-án a báró az Innerkoflerék és az auronzói vezetők, Luigi és Pacifico Orsolina kíséretében, a di Cima del Froppa (5. mászás)<sup>21</sup> csúcsával is megbirkózott. Még ebben az évben Innerkofler a Schwalbenkofelre (2824 m)<sup>22</sup> is felvezette őt.

Az ambiciózus hegyászó 1879-ben a kihívást jelentő Elfer-t (2691m) is beírhatta a saját túrakönyvébe<sup>23</sup>. Az Innerkofler testvérekkel együtt már 1878-ban megkísérelte nyugatról elérni ezt a csúcst. Michl Innerkofler azonban egyedül érte el ekkor a csúcst<sup>24</sup>, miközben Eötvös és Hans Innerkofler, aki egy sziklaomlás következtében könnyebben megsérült, az első hasadékbán („Scharte“-n)

---

mozott szikla darabok alatt egy palackot és egy térképet, amelyen a schluderbachi Eötvös báró és Michel Innerkofler nevei szerepeltek, akik már 1878. július 20-án megmászták a csúcst, anélkül, hogy erről bármit is mondtak volna. ZSIGMONDY, Im Hochgebirge, 143. „Semmit sem tudtunk a korábbi megmászásokról, és érdekes volt számunkra, hogy a csúcson, amelyet Bad Moosból hat és fél óra alatt értünk el, Eötvös báró és L. Grünwald úr térképeit találtuk.”

21 PAIS BECHÈR, Contributo, 41–42; TROLL által vezetett negyedik mászás, Zwei Hochtouren, 116–121, dort 120, Anm.\*.

22 DIENER, Die Sextener Gruppe, 508.

23 TAUSCHER-GEDULY, Der Elferkofel, 140 „Az első hegyászók – Eötvös báró, Purtscheller-Zsigmondy, Wydenbruck gróf – térképei közül hármat tartottam sokáig a kezemben; a személyes kapcsolatok ereje miatt ezek érdekelték engem mindenekelőtt. Összességében persze a megőrzött lapok száma szegényesen kevés; tíz év alatt alig több mint kétszer annyi turista járt a csúcson.”

24 DIENER, Die Sextener Gruppe, 526; FIKES, Dolomit-Alpen, 177. „Michl Innerkofler már 1878-ban egy felfelé dobott kötél segítségével elérte a legmagasabb csúcst Eötvös báró úr 1878-as első kísérlete (!) alkalmával, mely során a báró toronyszerű sziklatömböt érte el.”

hátramaradt<sup>25</sup>. A magyar báró végül 1879. július 25-én és 26-án az Einsenkar-on és a déli falon keresztül hódította meg a csúcsot Franz Happacher-rel, Sexten községi titkárával<sup>26</sup> és Michl Innerkofler-rel<sup>27</sup> együtt. Ugyanebben az évben a magyar báró Innerkofler-rel elérte



a legmagasabb (déli) Bullkopf-ot és a toblachi Neunerkofel-t<sup>28</sup> nem sokkal a helyi kiválóságok Jakob Traunsteiner, Josef Oberschneider és Anton Rohrachner első megmászása után.

*Franz Happacher, Sexten községi titkára. Sterbebildsammlung Rudolf Holzer, Sexten*

---

25 SINIGAGLIA, Ricordi alpini, 114 „[...]de Hans-nak, akit egy kő sebesített meg a fején, az első hágón Eötvös báróval kellett várakoznia, míg Michl egyedül ért fel a csúcsra.”

26 Franz Happacher (1847-1920), akit ma már nagyrészt elfelejtettek, a turizmus egyik fontos úttörőjének tekinthető. Ő építette a Dreizinnen-Hütte közelében az „Alpenseehotel Drei Zinnen”-t, amely 1908-ban nyílt meg, aztán az első világháborúban (1916) elpusztult, majd soha nem épült újra. Köszönetet mondok Rudolf Holzernek (Sexten) a szíves közlésért.

27 EURINGER, Sextener Hochtouren, 285; ZSIGMONDY, Aus den Dolomiten, 59; DIENER, Die Sextener Gruppe, 517 u. 526; FIKEIS, Dolomit-Alpen, 177 „Az említett legfelső sziklánál egy kb. 10 m hosszú kötél volt a sziklaszirthez erősítve, amely Eötvös Loránd báró úr két nappal korábbi, Michl Innerkofler-rel és Franz Happacher-rel (Sextenből) mint vezetőkkel végrehajtott első mászásából származott”.

28 DIENER, Die Sextener Gruppe, 508, ahol forrásként minden esetben „Michl Innerkofler hegyivezetői füzete” (ma már sajnálatos módon elveszett) szerepel.”

Valószínűleg 1880-ban vagy 1881-ben Michl Innerkofler az ampezzói hegyvezetővel, Alessandro Lacedellivel (1836-1918) együtt kilátásba helyezte a hegyek magyar barátjának a Langkofel-csoportban a Grohmann-csúcs megmászását<sup>29</sup>. Innerkofler egyedül érte el a csúcstól nyugatról, míg Lacedelli és Eötvös rosszullét miatt idő előtt feladni kényszerült:

„Ennek ellenére nagyon meglepett, amikor tavaly az Ampezzo völgyében tett látogatásom során megtudtam, hogy a büszke csúcs meghódított. Egy másik kísérlet alkalmával, amelyet Eötvös báró Michel Innerkofler és Alessandro Lacedelli hegyvezetőkkel tett, Innerkoflernek egyedül sikerült a csúcsra lépnie a nyugati falon keresztül<sup>30</sup>. Lacedelli aznap duzzadt keze miatt nem tudott kapaszkodni, Eötvös báróval maradt, aki rosszullét miatt kénytelen volt megszakítani a túrát.”

Az 1880-as években is folytatta Eötvös a még meg nem mászott csúcsok kiválasztását. Hegyvezetők és alpinisták Ampezzo-ban többször is hiába próbálkoztak a nem túl magas, de rendkívül jellegzetes és nehéz Croda da Lago (2701 m) meghódításával. Több titokban, és vélhetően Eötvös megbízásából is végzett felderítés<sup>31</sup>

---

29 SCHMITT, Die besten Felssteiger, 230\*.

30 EISSLER, Die Grohmannspitze, 58.

31 Néhány évvel később az angol J. Phillimore (1873-1926) azon a tornyon fedezte fel Innerkofler vörös betűkkel bevéselt monogramját, amelynek a „Campanile di Federa” nevet javasolta. Vö.: PHILLIMORE, Nuove ascensioni, 8. „Úgy tűnik, a miénk az első megmászás, mivel sem dobozt, sem üveget nem találunk. A sziklán azonban vörös színű hieroglifa M I K látható, amelynek értelmezéséhez nem kell sok epigráfiai ismeret. A néhai Michel Innerkofler 1884-ben érkezett ide, amikor Eötvös báró megbízásából feltárta a csoportot”.

után 1884. július 19-én Michl Innerkoflernek és a bárónak sikerült az első feljutás.<sup>32</sup> Ez a vállalkozás nagy szenzációt keltett, és hegymászó körökben igazi huszárvágásnak számított.<sup>33</sup> Magában Cortinában azonban úgy tűnik, hogy Eötvös és Innerkofler mászása nem került nyilvánosságra, így 1884. július 28-án Zsigmondy Emil és Heinz Köchlin (Alessandro Lacedelli szeme láttára) magukat első megmászóként ünnepeltethették.<sup>34</sup> További első megmászások – az Ampezzói azaz a Kleinste Cristallkopf 1892. július 10-én (3036 m) Sepl Innerkoflerrel<sup>35</sup> – fűződnek nevéhez. Eötvös

32 ÖAZ 6, 1884, Folge 146, 207, «A Cortina melletti Croda di(!) Lago-t minden helyi kalauz leküzdhetetlennek tartotta, amelyet mindössze 14 napja hiába ostromoltak az angolok és a legjobb bécsi hegymászók, e hónap 19-én elesett. A bátor hódító a budapesti Eötvös Loránd báró volt, a kiváló Michel Innerkofler vezetésével.»

33 ANON., Reiseberichte, 207, „A Cortina melletti Croda da Lago-t minden helyi kalauz leküzdhetetlennek tartotta, amelyet mindössze 14 napja hiába ostromoltak az angolok és a legjobb bécsi hegymászók, e hónap 19-én elesett. A bátor hódító a budapesti Eötvös Loránd báró volt, a kiváló Michel Innerkofler vezetésével.»

34 Das Vaterland 15.8.1884, 6, „Azt az információt, hogy Dr. Zsigmondy és Köchlin építész elsőként mászták meg július 28-án az Ampezzo-csoport Croda da Lago eddig megközelíthetetlennek hitt csúcsát, maga Köchlin úr helyesbítette, miszerint valójában a budapesti Eötvös báró volt az első mászó, aki a schluderbachi Michael Innerkofler vezetésével tette meg a túrát. A téves jelentés valószínűleg abból ered, hogy erről az első megmászásról Cortinában szinte semmit sem tudtak, míg a másik két urat Lacedelli hegyivezető látta, aki ugyanekkor mászta meg a Becco di Mezzodit Schulz lipcsei professzorral”.

35 ÖAZ 14, 1892, Folge 353, 191, „Az elért sziklacsúcs a Dürren-tótól nézve egy igen feltűnő, hegyes tütől balra látszik, amely mintegy másfél méterrel magasodik fölője. A feljutás a Kleiner Cristallkopf és a Cresta Bianca közötti, a Val Fondába lehúzódó havas hasadékon (Schneerinne) keresztül történt, amely a végtelen sok hólépcső (Stufenhauen) miatt nagyon fárasztó volt. Az ereszkedés (sokkal könnyebben) a Val Grande felé történt.”; Illustrierte Zeitung v. 1892.8.6., 161. „Az eddig megmászatlan legkisebb Kristallspitze-t (Ortler-csoport) (!) július 10-én hódította meg a jól ismert magashegyi turista, a budapesti Eötvös Loránd báró, Sepl Innerkofler landroi hegyivezetővel. A végtelen sok hólépcső miatt igen fárasztó feljutás a kis Kristallspitze és a Cresta Bianca közötti havas hasadékon keresztül történt,

állítólag a Croda da Lago-t, a Drei Zinnen-t és a Sorapist összesen 15 alkalommal mászta meg, a Cristallót pedig 19-szer<sup>36</sup>.

Eötvös Loránd a hegyi túrázás és hegymászás örömeivel két lányát, Ilonát (1880-1945) és Rolandát (1878-1953)<sup>37</sup> is megismertette, akik évről évre elkísérték apjukat a schluderbachi nyaralásra. Végso soron ezek a magyar hölgyek az alpesi történelem egy részét írták, amelyet végül a „Nők felemelkedésben” találó cím alatt foglaltak össze.<sup>38</sup> A fiatal lányok minden bizonnyal az összes „klasszikus” túrát megtették Ampezzo és Schluderbach környékén, és talán még kislánykorukban megismerkedtek a nagyszerű túravezetővel, Michl Innerkoflerrel, aki, mint ismeretes 1888-ban a Cristallo gleccseren vesztette életét<sup>39</sup>. Talán 1895-től kezdve<sup>40</sup>, vagy még korábban, a báró lányai évről évre értékes hegyi tapasztalatokat szereztek, és hamarosan kiváló hegymászókká értek. Legnagyobb alpesi eredményeiket a századfor-

---

amely a Val Fondo-ig húzódik le, a leereszkedés a Val Grande-ba történt.”

36 POLGÁRDY, Eötvös Lóránd; CHOLNOKY, Eötvös Lóránd, 102; BUCSEK, Eötvös Lóránd, 246.

37 ANON., Rolanda Eötvös, 192; Rolanda abban az évben halt meg, amikor Pietro Siopraes, „a régi ampezzói hegyivezetők egyik legjelentősebb alakja”.

38 RUNGALDIER, Frauen im Aufstieg; zu herausragenden Frauen in den Bergen (de Eötvös-nővérek említése nélkül): WILLIAMS, Donne in cordata.

39 Karl Springenschmid (1897-1981) „Der Sepp” című regényében szereplő állítása, miszerint „Olanda(!) Eötvös bárónő Michl Innerkofler vezetésével megmászta a Haunoldot”, valószínűleg kitaláció.; v.ö. SPRINGENSCHMID, Der Sepp, 107.

40 ANON., Aus Curorten, 5, „A hegyi túrázásnak buzgón hódoló vendégek között, idén is látjuk báró Eötvös Lorándot, aki örömmel rázza le magáról a miniszteri terhet, és boldogan szenteli magát a hegyek nehézségeinek legyőzésének ahelyett, hogy hazájában, Magyarországon az ultramontánokkal vívna csatákat. Itt ezúttal felnőtt lányainak mutatja meg az általa oly jól ismert tiroli hegyeket, megmászta és bebarangolta velük a Veneto-val közvetlen határos hegyeket és völgyeket, valamint meglátogatta a Großglocknert.”



duló környékén érték el a Cadin-csoportban, az időközben már 50 éves apjuk és többnyire schluderbach-i valamint ampezzo-i hegymászó vezetők kíséretében. Eötvös olyan pontos ismereteket szerzett erről a hegységről, hogy tulajdonképpen hegymászó körökben a Cadin-csoport egyik legjobb ismerője hírnevet tudta magáénak, amely tudást szívesen tovább is adta<sup>41</sup>.



*Eötvös Rolanda*  
*Magángyűjtemény, Carlo Gandini,*  
*Cortina d'Ampezzo*

1896. augusztus 31-én a báró és lányai Pietro és Giovanni Siorpaes („Giàn de Santo”) (1869-1909) és Josef Innerkofler-Schluderbach társaságában először mászták meg a Cima Cadin di Misurina-t, más néven a Westliche Cadinspitze csúcsot (2651 m)<sup>42</sup>.

---

41 WITZENMANN, Die Gruppe der Cadinspitzen, 412, „Eötvös báró volt olyan kedves, hogy elvállalta ezt a túrát [azaz a Cresta-Longa gerincet], elsősorban azért, hogy a még mindig bennem lévő kétségeket tisztázza keleti Neve-csoport kőzetfelépítésével kapcsolatban. Kedvességének és a (hegy)csoport nagyszerű ismeretének köszönhetem a munkámhoz nyújtott legteljesebb támogatását. Itt ragadom meg az alkalmat, hogy őszinte köszönetet mondjak értékes támogatásáért.”

42 WITZENMANN, Die Gruppe der Cadinspitzen, 413, ahol Giovanni Siopraes-t engedélyezőként vezették be. HOLZER, Sextener Bergführer, 40, összecseréli a „Josef Innerkofler-Schluderbach” és a „Josef Innerkofler-Landro” neveket, és ezért nevezi meg tévesen 1890. augusztus 2-át a megmászás dátumaként.

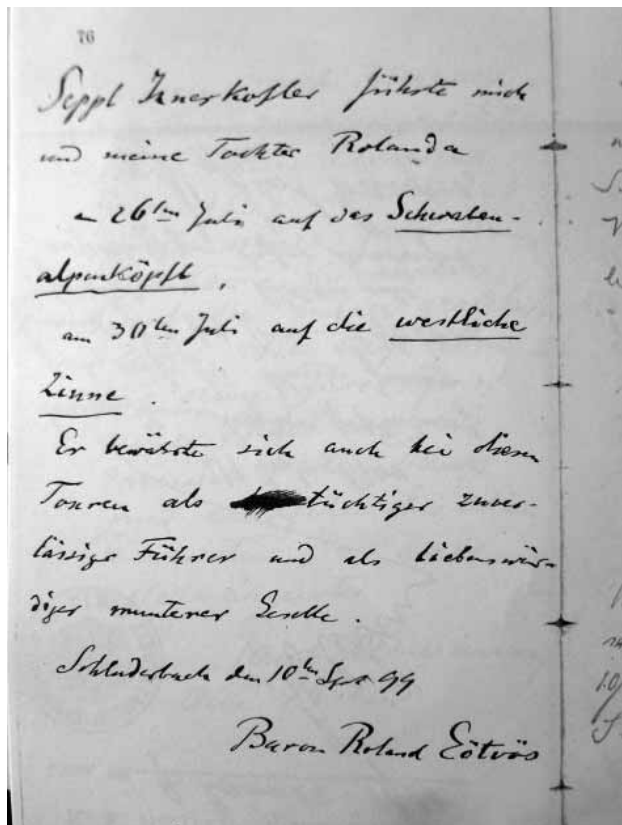
81

Pietro Siorpaes pilote meine Tochter  
 Ilona am 31<sup>ten</sup> August auf die Westliche  
 Cadinspitze (1<sup>te</sup> Erstigung).  
 Seine Fündigkeit im Aufsuchen des  
 Weges, sein Sicherheit im Klettern, und  
 seine aufmerksame Hilfeleistung sind  
 Eigenschaften die als Führer charakte-  
 risieren.  
 4/13 96 Bism Roland Eötvös

Eötvös Loránd bejegyzése Pietro Siorpaes vezetőkönyvében (1896).  
 Innsbruck, Archiv ÖAV, BF/402/5 (Pietro Siorpaes vezetőkönyve  
 (Bergführerbuch), részlet.)

Mit Pietro Siorpaes habe ich u. meine  
 Tochter Rolanda u. Ilona am  
 10<sup>ten</sup> Sept. die Crova de Lago  
 am 13<sup>ten</sup> " die Crova Lisica (1<sup>te</sup> Erst.)  
 bestiegen.  
 Für seine ausgezeichnete Führung  
 sage ich ihm besten Dank.  
 Schlundau 96 13/IX B. R. Eötvös

Eötvös Loránd bejegyzés Pietro Siorpaes vezetőkönyvében  
 (Bergführerbuch (1896). Innsbruck, Archiv ÖAV, BF/402/5  
 (Bergführerbuch des Pietro Siorpaes, 1896. részlet.)



Eötvös Loránd és Rolanda Josef Innerkoflerrel együtt megmászta a Schwabenalpenköpfl-t 1899. július 26-án és a weastliche Zinnét július 30-án. Bergführer-Buch Josef Innerkofler, S. 76, Magángyűjtemény, R. Holzer, Sexten.

Ugyanez a kötélparti (Seilschaft) (Giovanni Siorpaes nélkül) 1896. szeptember 10-én érte el a Croda da Lago-t, három nappal később a Cimon di Croda Liscia-t (Croda Liscia)<sup>43</sup>. 1900. augusztus 4-én Antonio Dimai vezette fel a bárót a „középső Pausa Marza”-ra<sup>44</sup>, majd 1900. augusztusában Eötvös és lányai, ezúttal Antonio

43 WITZENMANN, Die Gruppe der Cadinspitzen, 405.

44 GANDINI / GASPARI, Antonio Dimai, 109.

Dimai, Pietro és Giovanni Siorpaes társaságában megmászták a Cadini della Neve-t<sup>45</sup>, 1900. szeptember 1-jén a lányai ugyancsak Antonio Dimai és Giovanni Siorpaes társaságában feljutottak a Campanile Antonio-Giovanni-ra (2710m)<sup>46</sup>, amelyet ezen két hegyvezetőről neveztek el később. Szeptember 15-én következett a Gemelli (Zwillinge) (2750m) első megmászása, ezúttal Giovanni Siorpaes, Agostino Verzi („Tino Sceco”)<sup>47</sup> és Andrä Piller<sup>48</sup> hegyvezetőkkel. Két évvel később, 1902. augusztus 6-án maga a báró is megmásztta a csúcst, lányai, Giovanni Siorpaes és Agostino Verzi<sup>49</sup> kíséretében.

Az ampezzoi vezetők Agostino Verzi, Giovanni Siorpaes és Antonio Dimai voltak ismét a kísérők, amikor 1903. augusztus 4-én a bárókisasszonyok kalandos módon egyedül mászták meg a Torre del Diavolo-t egy átdobott kötél segítségével a szemközti – görbe alakja miatt Il Gobbo („a Púpos”) névvel<sup>50</sup> illetett – csúcsról. A Gobbo első megmászása már 1902. július 26-án sikerrel járt<sup>51</sup>. Ezen kívül a magyar bárókisasszonyok álltak első női hegymászókként vezetőikkel együtt a Croda di Misurinán, a Torre Giovannin, a

---

45 WITZENMANN, Die Gruppe der Cadinspitzen, 410, e hír kapcsán támaszkodik a Magyar „szíves privát közlésére”.

46 WITZENMANN, Die Gruppe der Cadinspitzen, 410; GANDINI / GASPARI, Antonio Dimai, 109.

47 Agostino Verzi (1869-1958) az egyik legjobb hegyvezetőnek számított abban az időben Ampezzóban. 26 első mászás fűződik nevéhez, köztük a Pomagnon, a Tofana di Rozes, a Cima Undici, a Cima Wizenmann, a Campanile Verzi, a Torre del Diavolo (a Gobbon keresztül).

48 WITZENMANN, Die Gruppe der Cadinspitzen, 399.

49 WITZENMANN, Die Gruppe der Cadinspitzen, 412.

50 WITZENMANN, Die Gruppe der Cadinspitzen, 410. ANON., Hegymászások, 181; GANDINI / GASPARI, Antonio Dimai, 123.

51 JANKOVICS, A Torre del Diavolo, 8; ANON., Hegymászások, 181.

Cima d'Auronzón, a Punta Agnellón és a Croda Rottán.<sup>52</sup> A Cima d'Auronzo első megmászása (a Zwölfer-csoportban) a hegyet szerető nővéreknek 1901. július 18-án sikerült, ismét Antonio Dimai és Agostino Verzi társaságában.<sup>53</sup>

158  
Antonio Dimai führte mich am  
4 August auf die mittlere Punta Marza  
am 20 August auf den Cadin del Neve  
mit meinem Töchter Rolanda u. Ilona  
und mit Giov. Siorpaes vollführte  
er dann am 1 September die Erste Bestei-  
gung der Ostfl. vom Cadin del Neve  
circa 2700 meter hohen  
sich erhebenden Thurmes, welcher  
zu dem Namen Campanile Antonino  
Giovanni erhielt. Der Aufstieg wurde  
von Norden der Abstieg nach Süden  
ausgeführt. Glücklicherweise war mit  
Antonio Kletterer kam.  
Selbstentwurf den 25. August  
1902 Baron Roland Eötvös

Eötvös Loránd bejegyzése Antonio Dimai vezetőkönyvében (1902). Privatsammlung Carlo Gandini, Cortina d'Ampezzo

A sok kirándulás és hegymászási kísérlet néha lehetőséget adott a kisebb hegycsúcsok vidám elnevezésére is. 1900. július 21-én Eötvös Loránd, Ilona és Rolanda Giovanni

Siorpaes hegyivezető társaságában megmászta egy mintegy 25 m magas tornyocskát Forcella della Neve-n a Cadin-csoportban. Az ampezzoi hegyivezető *Fragela* nevű vadászkutyája is elkísérte ezen a napon a négy alpinistát, akik azonnal eldöntötték, hogy az általuk először megmászott csúcsot hűséges társukról, Torre Fragelé-nek keresztelik<sup>54</sup>.

52 JANKOVICS, Az Alpések, 61, Anm.\*.

53 TORCHIO / DECARLI, Ad est del romanticismo I, 513; DECARLI, Pareti rosa, 69–70.

54 MAJONI, Il nome del cane, 20.

Eötvös 50 gulden jutalmat ajánlott fel egy különösen nehéz sziklatorony megmászásáért, amely végül 1900 körül az innichneri hegyvezetőnek, junior Anton (Toni) Bergmann-nak (1870-1916), (vulgo „Galle”) sikerült is.

„Sepp [azaz Josef Innerkofler, Landro] eleinte még mindig nem akarta elhinni, most pedig kiderült minden: a hegyvezetők egész sora próbálkozott már a „nyomorult orommal”. Valamennyit letaszította, a mai napig szűz maradt. A Dolomitok barátai között az egyik leghíresebb, aki sorozatban elsőként lépett a legbüszkébb és legnehezebb csúcsokra (pl. Croda da Lago), Eötvös Loránd báró, egy csodálatra méltó ember, aki ebben az életkorban, amikor mások már régen félretették a csákányt, még mindig első megmászásokat teljesít lányaival, ötven guldenes díjat tűzött ki az orom megmászására.”<sup>55</sup>

Az Eötvös-lányok más szenzációs túrákat is tettek a Dolomitokban, többnyire ampezzói túravezetőkkel. 1901. augusztus 8-án mászták meg először a Tofana di Rozes jó 600 méteres déli falát Antonio Dimai, Giovanni Siorpaes és Agostino Verzi ampezzói vezetőkkel.<sup>56</sup> Ezt követően Ilona és Rolanda egy kiváló minősítést jegyeztek be Antonio Dimai vezetőkönyvébe.

---

55 VON OMPTEDA, Torre Bergmann, 21.

56 VIAZZI, Le Tofane, 119–124.



*A két ampezzói hegyi-  
vezető, Agostino Verzi és  
Antonio Dimai. Jankovics  
M, Turisták Lapja 16,  
1904, 185.*

„Antonio Dimai, Verzivel és Giovanni Siorpaes vezettek bennünket augusztus 8-án a Tofana di Rozesre. (első feljutás a déli falon). Ennek a különösen szép mászótúrának a sikerét, amelynek nehézségeit a minket 18-án követő második megmászó, Heldmann úr ékesszólóan írja le ebben a könyvben, mindenekelőtt a kipróbált, joggal sokat dicsért vezetőnk, Antonio felülmúlhatatlan ügyességének és óvatossággal párosuló bátorságának köszönhetjük. Eötvös Rolanda és Ilona, Schluderbach 16.IX.901”<sup>57</sup> *[aláhúzás az eredetiben]*.

*[Hivatkozás a következő oldalon,  
a képaláírásnál. – a szerk.]*

---

57 GANDINI / GASPARI, Antonio Dimai, 118. – DECARLI, Paretí rosa, 70 szerint tévesen Angelo Dibonát és Gianfranco(!) Siorpaest nevezi meg kísérőikként.



I cannot speak too highly of him both as a guide & companion; I consider him to be one of the best rock-climbers I ever saw

Edw. A. Hoove  
A.C. - F.R.G.S.

Stourport  
England

Antonio Dimai mit  
Venz u. Giovanni Fior-  
paci führte uns am 8ten  
August auf die Tafel-  
na di Rases. (1te Erstei-  
gung über die Südwand)  
Das Gelingen dieser

Eötvös Ilona és Rolanda bejegy-  
zése Antonio Dimai vezetőköny-  
vében (1901.)

Magányújtemény, Carlo  
Gandini, Cortina d'Ampezzo

tereres erproben, mit  
Brecht vielgepriesenem  
Führer Antonio zu  
verdanken.

Rolanda u. Ilona Eötvös  
Schlunderbach 16. IX. 1901

Antonio Dimai, in company  
with Antonio Tavanaro of San  
Martino, made the following  
ascents with us in the course  
of ten days - the route by  
Pompegione, Col Rosa by S.E. to  
Cristallo & Klein Zinn by S.  
He always led & we thought  
greatly of his firm & strong  
of his power as a climber - His

182  
besonders schönen Klet-  
tertour, über deren  
Schwierigkeiten auch  
der uns am 18ten  
folgende zweite Erstei-  
ger Herr Heldmann  
in diesem Buche ein  
bedeutsames Zeugnis ab-  
gelegt, haben wir  
in erster Reihe der  
mitüberbrachten Ge-  
schichtlichkeit, und  
dem mit Vorsicht ge-  
paarten Muthe mit-

A déli fal megmászása, amely 8.00 órától 18.30-ig tartott, máig alpesi mesteri teljesítménynek számít. Antonio Dimai tekinthető az útvonal tulajdonképpeni megnyitójának. Már 10 nappal később, 1901. augusztus 18-án H. Heldmann német alpinista először ismételte meg az útvonalat<sup>58</sup>. Eötvös Lorándhoz hasonlóan a lányai sem voltak hajlandóak részletesebb beszámolót írni túráikról, ezért ennek az első megmászásnak a pontos lefolyása nem rekonstruálható részletesen. A hamarosan „Via Dimai” névre keresztelt<sup>59</sup> útvonalat a következő években annak rendkívüli nehézségei miatt ritkán mászták meg. Amikor az olasz alpinisták, Ugo De Amicis (1879-1962) és Guido Rey (1861-1935) 1906 nyarán megismételték, addigra már mintegy 15-ször mászták meg.<sup>60</sup> 1920 nyarán az ampezzoi négyes kötélparti, Federico Terschak, Angelo Dibona, Giulio Apollonio és Doro Siorpaes átmászta a déli falat.<sup>61</sup>

Eötvös 1907-ben szintén Schluderbachban időzött. Ezen a nyáron a legendássá vált cortinai hegyvezető, Angelo Dibona (1879-1956) vezette fel őt a Cristallóra és a Große Zinne-re („Vezetése kiváló volt, társasága nagyon vonzó.”)<sup>62</sup> 1907. július 27-én – Eötvös ekkor már majdnem 60 éves volt – lányaival, a 18 éves Erwin Plonerrel valamint Antonio Dimai, Agostino Verzi és Seppl Innerkofler hegyvezetőikkel megmászta a Piz Popena-t a déli gerincen (Südgraton) át.<sup>63</sup>

---

58 Több szempontból is tévesek a közlések itt VIAZZI, Le Tofane, 120 “Az útvonalat egy héttel(!) később megismételte az angol(!) Hellmann(!).”

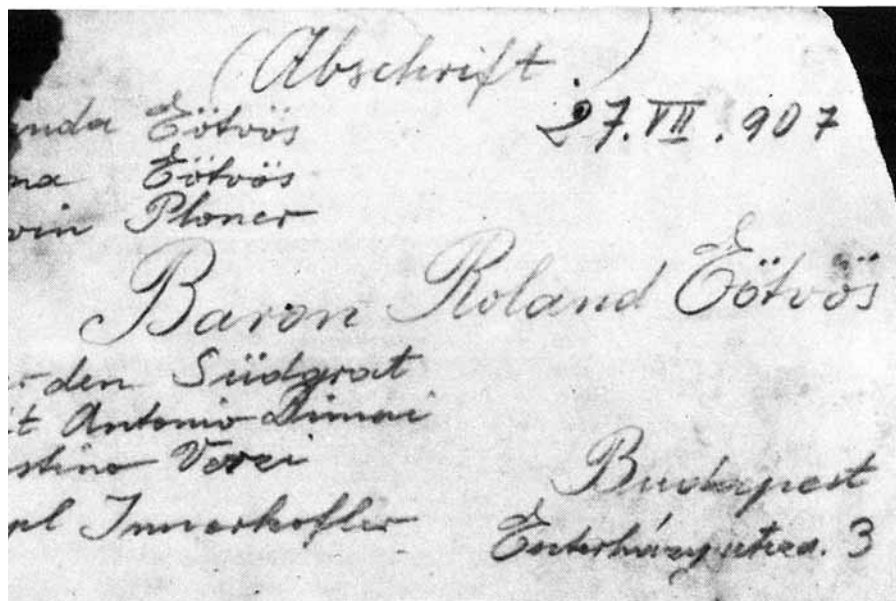
59 Több forrás ezt az útvonalat „Via Eötvös”-nek is nevezi az Eötvös nővérek után (a szerk)

60 VIAZZI, Le Tofane, 122.

61 TERSCHAK, La parete, [3].

62 GANDINI, Da Cortina d’Ampezzo, 29.

63 A CAI Cortina d’Ampezzo szekciójának archívumában megtalálható a csúcson



Eötvös Loránd névjegykártyája – a Piz Popena megmászása a déli gerincen (Südgrat) keresztül (1907. július 27.)  
CAI, Sektion Cortina d'Ampezzo, Archiv

Antonio Dimai vezetővel együtt 1908-ban sikerült a Grohmannspitze-t elsőként megmászni a déli falon keresztül<sup>64</sup>. Amikor Agostino Verzi egyszer elkísérte Eötvöst és egyik lányát a Sorapis nehéz körülmények közötti átkelésén, a báró a következő sorokat írta neki a vezetőkönyvébe:

„A dicséret, amelyet e napló első oldalán Agostino Verzi heggyezetőről írok, aki engem és lányomat a Sorapis átkelésén nagyon nehéz hóviszonyok között elkísért, a kiemelkedő hegymászói kvalitásainak jogos elismerése kíván

---

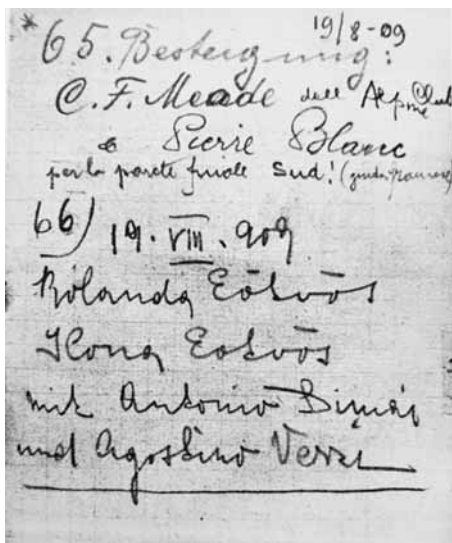
hátrahagyott névjegykártya kézi leirata. – Köszönöm szépen Roberto Vecellióknak (Cortina d'Ampezzo) ezt a megállapítást.

64 CHOLNOKY, Eötvös Loránd, 102.

lenni, és az a kívánság is, hogy sokan mások is hozzáadják az enyémhez saját köszönetüket annak az embernek, aki biztos kézzel vezette fel őket érintetlen csúcsokra.”<sup>65</sup>

Az Eötvös család azonban nem csak a hegymászás kihívásait kereste a keleti Dolomitokban. Ismételten kirándulásokat tettek a közelebbi és további környékre is, hogy felfedezzék a hegyek világát. Rolanda és Ilona egyik utazása 1909 augusztusában a Brenta-régióba vezetett, ahol róluk Dr. Bruti a Trentói Alpin Klub SAT megbízásából gondoskodott Pinzolóban.<sup>66</sup> Ezen az úton Antonio Dimai és Agostino Verzi ampezzói hegyivezetők kísérték őket.

1909. augusztus 19-én négyüknek sikerült megmászni a híres Campanile Bassót.<sup>67</sup>

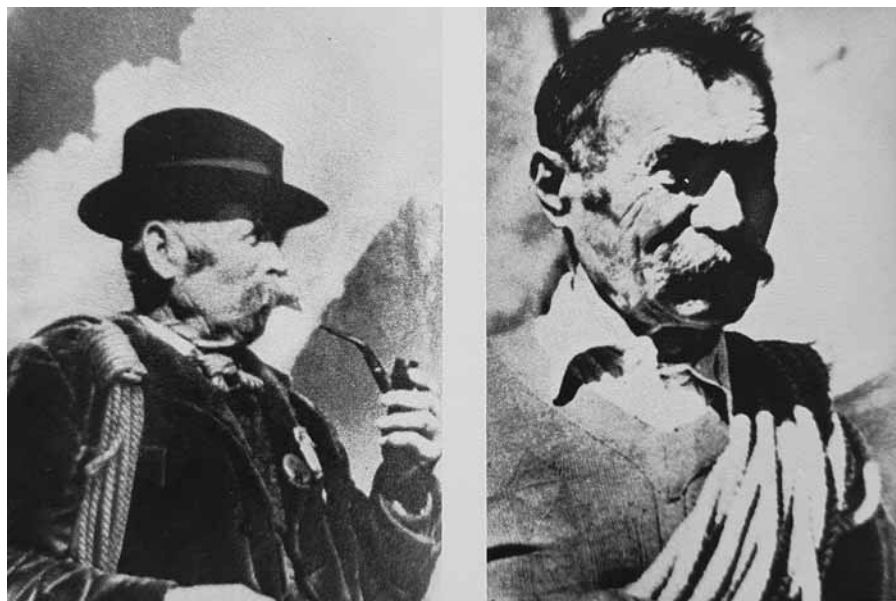


*Bejegyzés a Campanile Basso csúcskönyvében. M. STENICO/G. CALLIN, Il Campanile Basso. Storia di una montagna. Ricerche e documentazione fotografica di Annetta Stenico, Calliano 1975, 35.*

65 VIAZZI, Le Tofane, 120.

66 A SAT igazgatótanácsának 1909. augusztus 11-i üléséről, 21. pont. „Írjatok Dr. Brutinak Pinzolóba, ajánlva a magyar hegymászó Eötvös bárókisasszonyt, és kérjétek tőle beszámolót a Campanile Bassón történt katasztrófa során tapasztalatról.”, in: Verbali, sedute di Direzione dal 27 maggio 1908 al 4 aprile 1913, p. 107 (Trento, Biblioteca della Montagna - Archivio storico SAT, 503); vgl. DECARLI, Pareti rosa, 70.

67 STENICO / CALLIN, Il Campanile Basso, 35–36.



*Agostino Verzi balra, Antonio Dimai jobbra. M. STENICO/G. CALLIN, Il Campanile Basso. Storia di una montagna. Ricerche e documentazione fotografica di Annetta Stenico, Calliano 1975, 36.*

Ez volt a 66. megmászás azt követően, hogy Otto Ampferer és Karl Berger osztrák alpinistáknak 1899. augusztus 13-án sikerült először. Egyébként Charles Francis Meade (1881-1975) angol alpinista Pierre Blanc francia vezetővel is ugyanezen a napon álltak a csúcson.<sup>68</sup>

Ha nyáron a Schluderbach környékén ünnepségek voltak, Eötvös mindig szívesen vett részt rajtuk. 1907. szeptember 12-én a Monte Pianon számos prominens személyiség jelenlétében emlékművet lepleztek le Giosuè Carducci (1835-1907) olasz költő tisz-

---

68 STENICO / CALLIN, *Il Campanile Basso*, 36. "Ha mindegyikük vitte volna a saját zászlaját, a templomtorony rendesen fel lett volna lobogózva, hiszen az a hat ember nem kevesebb, mint négy nemzetet képviselt."

teletére, aki tizenöt évvel korábban barátaival együtt megmászta a hegyet.<sup>69</sup> Miután a magyar báró személyesen ígérte megjelenését a „Sezione Cadorina” elnökének, Giuseppe Alessandro Vecelliónak, két lányával együtt részt vett az ünnepségen.<sup>70</sup> Amikor 1908. szeptember 16-án a Schluderbach feletti Gemärkben „Császári jubileumi fát” ültettek, Eötvös báró is megjelent lányaival az emlékünnepeken, ahol rövid ünnepi beszédet mondott.<sup>71</sup> Eötvös és lányai valószínűleg több alpesi egyesületi szekcióhoz is csatlakoz-

tak a Dolomitok térségében. Biztosan tudjuk, hogy legalábbis a lányai tagjai voltak a „Sezione Cadorina”-nak, azaz a CAI Auronzo-nak.<sup>72</sup>



*Eötvös Loránd pestszent-  
lőrinci villája kertjében  
– Eötvös Loránd felvétele,  
1890 körül.*

*MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_833*

---

69 DEL MONEGO, La Cerimonia inaugurale.

70 SANMARCHI, Le Dolomiti, 131–133.

71 Bote für Tirol und Vorarlberg v. 22.9.1908 (Extra-Beilage), 5.

72 DEL MONEGO, La Cerimonia inaugurale, 5 “[...] a magyar Eötvös báró Ilona és Rolanda lányaival, a híres hegymászókkal, akiket a Cadore Szakosztály büszkén sorolhat a tagjai közé [...]”.

Eötvös 1910 júliusában geofizikai kutatásokkal volt elfoglalva Schluderbach környékén. A fizikus 1909 és 1911 között a nagy magyar Alföld nehézségi erő gradienseit kutatta, azaz a Földben tapasztalható eltérő sűrűségeloszlásból adódó kis térbeli nehézségi erő változásokat. Ennek keretében munkatársaival a Gemärkben, a „Hochtal Cimabanche”-n, ahogy ő maga nevezte, az általa épített torziós ingával méréseket is végzett, és megállapította, hogy a völgy fő görbületi vonalaira és a görbületi anomáliák nagyságára vonatkozó elméleti számításai beigazolódtak.<sup>73</sup>

Georg von Ompteda (1863-1931) tiszt és író „Bergkrieg” című művében (1933) szép irodalmi emléket állított az Eötvös családnak, miután 1894/95-ben találkozott velük:

„Ott állt előttem ismét, akit M. Innerkofler elsőként vezetett fel a nehéz és nagyon kitett Croda da Lago-ra: ő a magyar kulturális miniszter, Eötvös Loránd báró, a Tudományos Akadémia elnöke. Schluderbach elképzelhetetlen volt nélküle és két karcsú lánya, Rolanda és Ilona nélkül. Okosak, csinosak, bátrak és tele a hegyek iráni szeretettel, sok első mászást abszolváltak, hiszen róluk nevezték el a Cima Eötvöst a Cadin-csúcsok között. Mily gyönyörűség, hogy az ártalmatlan völgybéli „vánszorgások” helyetti veszélyes mászások miatt aggódó édesanyjukkal együtt ültek az étkező asztalnál, aztán amint az idős hölgy elutazott, még azon az éjszakán apjukkal meghódítsák az egyiket a kárhozott csúcsok közül.”<sup>74</sup>

---

73 EÖTVÖS, Bericht über Arbeiten, 427 u. 435–436.

74 VON OMPTEDA, Bergkrieg, 72/73.

A bécsi „Neue Freie Presse” 1894 nyarán szintén tisztelettel számolt be Eötvös személyiségéről és szokásairól Schluderbachban:

„Várható volt, hogy Eötvösnek, annak ellenére, hogy nem jogász, el kellett jutnia az élet magaslataira. Mégis ő legszívesebben a hegyek magaslatán mozog! Minden évben, amikor a szabadságok megkezdődtek, amikor a báró-professzor a családját vidékre vitte, megjelenik Tirolunkban, legszívesebben és leggyakrabban a Pusterthalban, Ploneréknél (Schluderbach) a 'Hotel Monte Cristallóban', ahol régi törzsvendég, a ház őrző szelleme. A Dolomitok egyik óriása sem elérhetetlen számára, az ampezzoi hegyvezetők mind ismerik; hajnali 3-kor indul, anélkül, hogy nagy túráját előre bejelentené, gyakran délben már visszatér, mellékutakon surran be lakásába, rendbe szerdi magát, és mintha mi sem történt volna, megjelenik a törzsasztalnál a vendégek között. Aztán csodálatos nyugalommal hallgatja a lelkendezőket és a Bädeker-utazók beszámolóját az útjaikról, miközben a snájdig északnémetek bátorítják, hogy ugyanolyan „dinamikusan” vágjon neki a hegyeknek, mint ahogyan ők teszik és tették. Tettetett naivitással kérdez közbe, és megerősíti a hallgatót abban a hitben, hogy az a férfi, aki a legszebb és legmerészebb túrákat teszi meg, ő újonc a terepen, akinek szüksége van a partvonalon lévő szakértő és „tanár” urak biztatására. Időnként Lorant bárót a réten láthatjuk, amint játékot szervez a gyerekeknek, sárkányt készít nekik, hogy felröptethessék, vagy éppen egy hatéves bájos kislányt ültet be egy ottlévő szekérbe és körbe húzza a gyermek örömeire, amíg a megettetett lovak ismét rendelkezésre állnak, ami-



vel a játék véget ér; ami során megcsodálhatjuk a bárónak mind a gyerekek iránti rendkívüli szeretetét, mind az egészen elképesztő fizikai erejét. Ez a testi erő egyébként elég gyakran feltűnt a tiroli, a nép köreiből származó kísérőinek, annál is inkább, mivel rugalmas teste nem mutatott semmiféle robosztusságot. Fekete haja és fiatalosan élénk szeme miatt a híres államférfi és költő fia sokkal fiatalabbnak tűnik. Nemes arcának mélybarna színe, valamint hangszíne és akcentusa azonnal elárulja, hogy ő magyar ember; ha mellette sétálunk a Sexten völgyben, vagy az Ampezzo felé vezető úton találkozunk vele. De ruházatának legcsekélyebb jele sem árulja el nekünk a hegymászót, ahogyan a túráiról sem beszél soha. A táj, a kilátás, de a növényzet és a kőzetek is ellenállhatatlan erővel csalogatják a szurdokokba és völgyekbe. De ha tartósan rossz az idő, a szobájában ül, és matematikai fizikán dolgozik, ki-merülésig képleteket számol, ahogyan két évvel ezelőtt a Budapesti Műegyetemen dolgozó kollégájával, Schuller professzorral.<sup>75</sup> Ha beköszönt az este, és az egész napos esős idő nem engedi a szabadban való sétálást, akkor a báró-professzor felkutat mindenkit, aki énekelni tud, és tiroli dalok és jóldi éneklésére buzdítja őket; vagy táviratozik minden községbe citerásokért és énekesekért azért, hogy az Alpok csodálatos dalaival örömet szerezzen magának és másoknak is, amely dalok magyar hazája és annak zenéjéhez képest egy egészen más világot képviselnek.”<sup>76</sup>

---

75 Schuller (Alois) Alajost (1845-1920) 1872-ben a Budapesti Műszaki Egyetem kísérleti fizika professzorává nevezték ki, miután befejezte tanulmányait Bunsennél és Kirchhoffnál Heidelbergben (1870-72).

76 Neue Freie Presse. Morgenblatt vom 13.6.1894, 6.

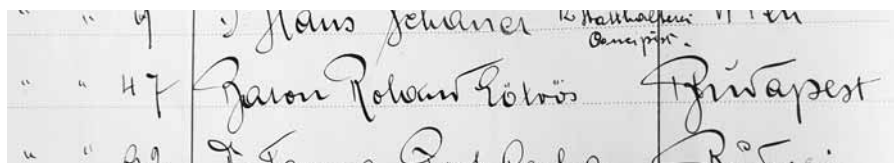
Szeretett Höhlenstein völgyében Eötvös korántsem önhitt és sznob arisztokrataként jelent meg, ellenkezőleg, többször megmutatta önzetlen és nagylelkű oldalát, ahogy azt például Severino Casara (1903-1978) olasz alpinista és dokumentumfilmese az 1950-es években megtudhatta az ampezzói idős emberekől:

„Cortina legidősebb lakói emlékeznek a magyar arisztokrácia egyik legjelesebb tagjának, Eötvös bárónak nemes alakjára, és különösen a hegyvidéki szerény és szegény emberek iránti szeretetére és ragaszkodására. Érdemes megemlíteni egy egyszerű, megható és jelentős epizódot. Akkoriban a Dobbiacóból Cortinába vezető út alig volt kiépítve a bokrok között. A postakocsinak a köves Cimabanche lejtőn való nehézkes felfelé haladását gyakran úgy könnyítették a postások és útépítők, hogy kézzel megtolták azt. Egy nyár végén, mielőtt Eötvös báró hazatért volna hazájába, hálája jeléül pazar lakomát rendezett a régi Ospitale szállóban a jó és szegény hegymászóknak; meghívta a kocsisokat, az útépítőket, a hegyivezetőket és a völgy különböző pásztorait; végezetül mindenkinek egy-egy aranypénzt ajándékozott. Nagy ünnep volt ez a nap azoknak az ott élő hegyi embereknek annak a nagyúrnak környezetében, aki minden évben elhagyta a városát azért, hogy felmenjen a Dolomitokba, és ott éljen velük.”<sup>77</sup>

---

77 CASARA, È morta la baronessa, 69.

Mint a vendégeknyv egyik bejegyzéséből kiderül, Eötvös Loránd valószínűleg 1913 júniusában<sup>78</sup> tartózkodott utoljára Schluderbachban – 1913. július 7-én lánya, Rolanda is megérkezett a toblachi nyaralására.



*Eötvös Loránd bejegyzése a schluderbachi szálloda vendégeknyvében, 1913. június 24. Gemeindearrchiv Toblach, Gästebuch Schluderbach (1912–1915)*

Tag der Ankunft Giorno dell' arrivo Day of the arrival Jour de l'arrivée 1	Vor- und Zuname, Charakter oder Beschäftigung Nome e Cognome, Carattere Name and Sur-name, Profession Nome et prénom, Caractère 2	Gewöhnlicher Wohnort Domicilio ordinario Place of residence ordinary Domicile ordinaire 3
H= 46- 74	Baronessa Rolanda Eötvös	Budapest

*Eötvös Rolanda bejegyzése a schluderbachi szálloda vendégeknyvében, 1913. július 7. Gemeindearrchiv Toblach, Gästebuch Schluderbach (1912–1915)*

Végül pedig egy nagyon személyes levél, amelyet Hans és Clementine Ploner schluderbachi szállodatulajdonosok küldtek a „báró úrnak” a sorsdöntő 1914-es évben (június 17-én), amely

<sup>78</sup> Eötvös 1914 nyarát is Schluderbachban (illetve Cortinában) töltötte, Pekár Dezsőhöz és Bartoniek Gézának írt leveleiből tudunk róla. PEKÁR 1941; a levél: Eötvös Collegium kéziratára. (a szerk.)

arról tanúskodik, hogy a schluderbachiak mennyire szoros kötődést éreztek a magyar nemesi családhoz:

„Méltóságos Báró úr!

Napról napra türelmetlenül várjuk a báró úr értesítését az érkezéséről, de eddig semmi sem érkezett, ezért a mi és minden schluderbachi szívből jövő kérésünk báró úrhoz és nagyra becsült családjához, hogy a bárókisasszonyokkal mielőbb jöjjenek ismét Schluderbachba, mert különben nem lesz nyár. Eddig borzasztóan rossz az időjárás, minden nap esik és folyton esik, valamint nagyon kicsi a forgalom. Ó, nagyon rossz telünk volt az idén, a kis Clemserl egész télen betegeskedett csukló-reumájával, először itt Schluderbachban 3 hónapig, aztán 2 hónapig az innsbrucki kórházban, ahol még a bokasüllyedését is meg akarták operálni, majd a Padova melletti Abano iszapfürdőibe vezetett útja, most még néhány napig Bozenban marad azért, hogy ne azonnal jöjjön fel erre a magasságra. Lényegesen jobban van, Isten adja, hogy a gyógyulás folyamata kitartson. Erwin még mindig Leysinben van, és valószínűleg júliusban jön haza. Én is nemrég 14 napig voltam ágyban hexensusszal, egyáltalán nem tudtam megmozdulni, és ez így ment és ment, és még ez a rossz időjárás is hozzá. Mali már 8 napja itt van, Menardiné is ismét működteti pavilonját, az idén sem változott semmi, mint mindig; igen, még a kertben lévő sövényem sem akar növekedni, és sok cserje elpusztult. Beate asszony Angliában volt télen, de még mindig nem beszél jól angolul. Richard a brixeni gimnázium

7. évfolyamába jár, nagyon szorgalmas és teljesen egészséges. Peter tegnap a feleségével felköltözött a Pianora, amely fennsíkon még több mint 1 méter hó van, így a Dürnsteint sem lehetett még megmászni. A szobában is minden maradt a régiben, Sepl masiniszta persze még mindig csak vasárnap hagy fel a könnyű mámorral. Méltóságos Báró úr! Nem akarom tovább terhelni irományommal, még egyszer megismétlem mindnyájunk szívből jövő kérését, hogy Ön és a bárókisasszonyok mihamarabb tiszteljenek meg bennünket, a méltóságos báróné valószínűleg csak később jön. Mindannyiunk 10.000 szívélyes üdvözlétével a méltóságos báró úrnak a méltóságos bárónénak és a méltóságos bárókisasszonyoknak

a legnagyobb nagyrabecsüléssel

Az Önök örökké hálás elkötelezettjei

Hanns és Clementine Ploner.”<sup>79</sup>

A báró lányai a világháborúk után is szívesen és gyakran tértek vissza Schluderbachba és Cortinába;<sup>80</sup> Severino Casara Schluderbachban találkozott a nővérekkel:

„Az első világháború után, amikor még nagyon fiatal voltam, volt szerencsém találkozni a két báró-

---

79 A levelet ebben az ortográfiailag igen hibás formában átírták, magyarra fordították, röviden kommentálták és először a KIS, A csúcson, c. munkában a 203-205 oldalakon jelent meg.

80 ANON., Rolanda Eötvös, 192 “Aztán a háborúk feldúlták az országokat és átalakították az Eötvös család gazdasági viszonyait. De nem is olyan régen Rolanda bárókisasszony fel akart menni Cortinába, hogy tisztelegjen a hegyei és a még élő idős hegyvezetők előtt, akik közül ma már csak a 90 éves Agostino Verzi él.”

kisasszonnyal a carbonini Ploner Hotelben. A Dolomitok iránti szeretetük mindig is élő volt. Folyékonyan beszéltek olaszul. Gyakran lejttem a sziklákról, hogy meglátogassam őket, arisztokratikus és szerény egyszerűséggel idézték fel a gyönyörű úttörő korszak legszebb emlékeit. A hegyek akkoriban csak a lélek derűs örömének és a testvéri és szívélyes lovgiasságnak a célpontjai voltak. Két éven át találkoztam velük, később gyakran írtak nekem, mivel a kialakult súlyos gazdasági válság miatt nem tudtak eljutni a Dolomitokba.”<sup>81</sup>

*Eötvös Ilona és Rolanda  
a sziklafalon. Trento,  
Biblioteca della Montagna*



Eötvös Loránd minden bizonnyal számos barátot és ismerőst lelkesíthetett a Dolomitok szépségeit és varázsát illetően. Köztük volt a magyar jogász és író Jankovics Marczell (1874-1949) is:

---

81 CASARA, È morta la baronessa, 69.

„Schluderbachban történt, hogy megismerkedtem a Dolomitok egyik lelelkesebb hegymászójával, amikor Cortinából az aranyos Misurina-tóhoz kirándultam. Fiatal magyar ember volt, aki – mint a legtöbb művelt férfi és nő az ő köreiből – bámulatos nyelvtudással rendelkezett, folyékonyan beszélt fél tucat nyelven. Tíz éve minden nyáron eljött az Ampezzo-völgybe, ugyanazt a hegyivezetőt fogadta fel minden szezonban, akivel együtt mászta meg a környék összes nevezetes csúcsát. A kalandos élet iránti szeretete még arra is készítette, hogy könyvet írjon erről a témáról, amelynek egy példányát átnyújtotta nekem még a búcsúzásunk előtt. Sajnos azonban magyarul íródott – egy olyan nyelven, amelyet én egyáltalán nem értek.”<sup>82</sup>

*Adolf Witzemann*  
*Der Bergsteiger 3 (XI) (1933),*  
*Nr. 9, 514.*



A hegymászás mindmáig el nem ismert úttörőjének tiszteletére sziklaemléket állítottak a Cadin-csoportban: a délnyugati (és

---

82 STODDARD'S Lectures, 284.

egyben második legmagasabb) Cadin-csúcsot (2837 m) Eötvös-csúcsnak (Cima Eötvös)<sup>83</sup>, az előtte álló tornyot pedig Eötvös-tornynak (Torre Eötvös) névre nevezték át. Az átnevezést Adolf Witzenmann (1872-1937) pforzheimi alpinista és a Dolomitok barátja kezdeményezte, aki szintén Schluderbachot választotta alpesi vállalkozásai „főhadiszállásának”.<sup>84</sup>

Valószínű, Eötvös azzal viszonyozta ezt a szívességet, hogy Cima Witzenmann-nak nevezett el egy sziklatút a Zwölfer-csoportban.<sup>85</sup> Egyébként éppen ebben a számtalan csúcsból és túból álló Cadin-csoportban, más arra méltó alpinistáknak és hegyvezetőknek is szenteltek egy-egy csúcsot, úgy mint Giovanni Siorpaesnek (Torre Siorpaes), Theodor Wundtnak (Torre Wundt illetve Wundt-csúcs), Antonio Dimainak és Giovanni Siorpaesnek (Campanile Antonio-Giovanni), Anton Bergmannak (Torre Bergmann) és Agostino Verzi-nek (Campanile Verzi)<sup>86</sup>. Eötvös neve tovább él a fentiekén kívül az ampezzói magashegységben, a Croda da Lago és az Innerkoflerturm közötti Forcella Eötvös-ben.

---

83 WITZENMANN, Die Gruppe der Cadinspitzen, 400 Ezt a csúcsot tartottam méltónak arra, hogy az Eötvös nevet maradandóan megőrizze abban a gyönyörű hegységben, melynek viselője negyedszázadon át kutatásával és feltárásával foglalkozott. Hiszen ehhez a névhez fűződik a leghíresebb Dolomit-csúcsok első megmászásának története úgy, mint a Zwölfer, az Elfer, a Croda da Lago és még más, többségükben magához a Cadin-csoportoz tartozó csúcs.

84 KEMMER, Adolf Witzenmann, 12.

85 KEMMER, Adolf Witzenmann, 17. „Jelzésértékű, hogy a magyar jeles alpinista Eötvös báró és hegyászó lányai a «Cima Witzenmann» nevet adták a Zwölfer-csoport azon dacos sziklatornyának, amely mostantól Adolf Witzenmann és hegyászó bajtársai tisztelete emlékműveként fog állni a Sexteni Dolomitok közepén, kedvenc működési területükön, hirdelve nevét és tetteit a jövő nemzedékek számára.”

86 Vö. feljegyzések itt: WITZENMANN, Die Gruppe der Cadinspitzen, 383 u. 410.





*Schludersbach – katonai tábor, 1914. MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_7*



*Schludersbach, Ploner Szálló, Eötvös Loránd felvétele.  
Eötvös Loránd Emlékgyűjtemény*



*Toblach. MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_963*



*Megérkezés Schluderbachba – postakocsi a „Strada d’Alemagna“-n.  
MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_400*



*Schluderbach, Plonerék szállodája hóban. Sztereókép,  
MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_281*



*A Cristallo a Val Fonda felől hóban – Eötvös Loránd látszik a képen.  
MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_1994*



*Készülődés a hegymászáshoz Hegyivezetők a két Eötvös-lánnyal.  
Sztereókép, MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_801*



*25 A Drei Zinnen Landro felől. MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_423*

# IRODALOMJEGYZÉK

## Elsődleges források

### Újságcikkek

Bote für Tirol und Vorarlberg v. 22.9.1908 (Extra-Beilage), 5.

Illustrierte Zeitung v. 6.8.1892, 161.

Neue Freie Presse. Morgenblatt v. 13.6.1894, 6.

ÖAZ 6, 1884, Folge 146, 207

ÖAZ 14, 1892, Folge 353, 191.

-----  
Anon., Aus Curorten und Sommerfrischen, in: Neue Freie Presse. Morgenblatt  
Nr. 11119 v. 9. August 1895, 5.

Anon., Erstlingsbesteigung, in: Das Vaterland v. 15.8.1884, 6.

Anon., Hegymászások, in: Turisták Lapja 15, 1903, 181–182.

Anon., Reiseberichte, in: ÖAZ 6, 1884, Folge 146, 207.

Anon. [S. R-d.], Tirol und die Dolomiten, in: Neue Freie Presse. Morgenblatt  
Nr. 4397 v. 22. August 1876, 5.

Anon., Tirol und die Dolomiten, in: Neue Alpenpost 4/18, 1876, 274–276.

Anon. [-ie-], Von der Reise, in: Die Presse 31. Jg., Nr. 215 v. 8. August 1878  
(Local-Anzeiger der „Presse“. Beilage zu Nr. 215), [9].

W. Eckerth, Die Gebirgsgruppe des Monte Cristallo. Ein Beitrag zur Kenntnis  
der südtirolischen Dolomit-Alpen, Prag 21891.

H. Eissler, Die Grohmannspitze (3174 M.), in: ÖAZ 4, 1882, Folge 83, 57–59  
u. ebd. 4, 1882, Nr. 84, 71–74.

R. Eötvös, Bericht über Arbeiten mit der Drehwaage. Ausgeführt im  
Auftrage der Kön. Ungarischen Regierung in den Jahren 1909–1911;  
in: Verhandlungen der vom 17. bis 27. September 1912 in Hamburg  
abgehaltenen Siebzehnten Allgemeinen Conferenz der Internationalen  
Erdmessung, Leyde 1913, 427–437.

G. Euringer, Sextner Hochtouren, in: ZDÖAV 13, 1882, 280–295.

G. Euringer, Sextener Hochtouren (Zwölferkofel und Dreischusterspitze.),  
in: Der Tourist 18, 1886, Nr. 15, 113–116 u. Nr. 16, 124–128.

[W.] Fikeis, Dolomit-Alpen. Gruppe von Sexten, in: MDÖAV 5, 1879, 177–  
178.

L. Grünwald, Rothwandspitze, in: MDÖAV 7, 1881, 305–306.

Jahres-Bericht der Section „Austria“ des Deutschen und Oesterreichischen  
Alpen-Vereins über das XVI. Vereinsjahr 1889, Wien 1890.

- M. Jankovics, A Torre del Diavolo megmászása, in: Turisták Lapja 16, 1904, 7–12.
- M. Jankovics, Az Alpesek, Budapest 1911, Ndr. ebd. 2002.
- [G. Freiherr von Ompteda], Torre Bergmann. Eine Erstersteigung von Georg Freiherrn von Ompteda, in: Daheim. Ein deutsches Familienblatt mit Illustrationen 38, 1902, I. Halbjahr, Nr. 1, 19–22.
- G. Freiherr von Ompteda, Bergkrieg, Berlin 1933.
- Pekár D., Báró Eötvös Loránd, a torziós inga ötven éves jubileumára. Kis Akadémia Könyvtára XLVIII. Kötet, Budapest 1941. (Az eredeti német szövegben nem szereplő forrás. A szöveg első oldalán lévő német nyelvű Pekár idézet eredeti magyar szövege – amely a magyar fordításban szerepel – ebben a forrásban található. P A. és O.T.)
- J.S. Phillimore, Nuove ascensioni nelle Dolomiti di Ampezzo. Cristallo - Pomagnon - Croda da Lago, in: Rivista mensile del Club Alpino Italiano 19/1, 1900, 1–8.
- K. Schulz (Hrsg.), Im Hochgebirge. Wanderungen von Dr. Emil Zsigmondy. Mit Abbildungen von E. T. Compton, Leipzig 1889.
- L. Sinigaglia, Ricordi alpini delle Dolomiti, in: Bollettino del Club Alpino Italiano 27, 1893, Nr. 60, 71–170.
- K. Springenschmid, Der Sepp. Der Lebensroman Sepp Innerkoflers, München 1931/561969.
- J.L. Stoddard's Lectures. South Tyrol, Around Lake Garda, The Dolomites, Supplementary Volume 3, Boston 1906.
- H. Tauscher-Geduly, Der Elferkofel (3115m), in: ÖAZ 11, 1889, Folge 272, 137–141.
- F. Terschak, La parete della Tofana di Roces, m. 3220, in: La voce del Sella 2. Jg., Nr. 91 v. 14. November 1924, [3].
- A. Troll, Zwei Hochtouren in den östlichen Dolomiten, in: ÖAZ 15, 1893, Folge 374, 116–121.
- A. Witzemann, Die Gruppe der Cadinspitzen in den Sextener Dolomiten, in: ZDÖAV 33, 1902, 381–413.
- E. Zsigmondy, Aus den Dolomiten. Der Zwölferkofel, in: ÖAZ 5, 1883, Nr. 111, 99–103 u. Nr. 112, 111–114

## Másodlagos források

- ANON. (PALOTAI), Eötvös Loránd, az alpinista, in: Egyetemi Lapok 4. Jg., Nr. 14 v. 7. April 1962, 2.
- ANON., Rolanda Eötvös, in: Rivista Mensile del CAI 72/5-6, 1953, 192.

- I. BARCZA, Híres magyar hegymászók. Báró Eötvös Loránd, in: Turisták Lapja 39, 1927, 144–146.
- M.F. BELLI / T. DE LOTTO, Luigi Cesaletti 1840 - 1912. La conquista del 3° grado, Pieve di Cadore 1977.
- H. BUCSEK, Eötvös Loránd a hegymászó, in: Fizikai Szemle 19/8, 1969, 243–246.
- T. BUDAY / K. BUDAYNÉ MOSONYI, „A fizika fejedelme“. Eötvös Loránd élete és munkássága, Budapest 1986 (= Nemzet és Emlékezetn.).
- S. CASARA, È morta la baronessa Ilona von Eötvös, in: Le Alpi Venete 7/1, 1953, 69–70.
- J. CHOLNOKY, Eötvös Loránd báró emlékezete, in: Turisták Lapja 56/6, 1944, 101–104.
- R. DECARLI, Pareti rosa. Le alpiniste trentine di ieri e oggi, Trento 2006 (= Quaderni della Biblioteca della Montagna 8).
- O. DEGREGORIO, Magyar úttörők a Dolomitokban, in: Délvidéki Szemle 2, 1943, 272–277.
- A. DEL MONEGO, La Cerimonia inaugurale a Monte Piana, in: Cadore 2/1, 1907, 5–9.
- C. DIENER, Die Sextener Gruppe; in: Die Erschliessung der Ostalpen. Unter Redaction von Prof. Dr. E. RICHTER herausgegeben vom Deutschen und Oesterreichischen Alpenverein. III. Band Die Centralalpen östlich vom Brenner und die südlichen Kalkalpen, Berlin 1894, 499–539.
- I. FRÖHLICH (ed.), Báró Eötvös Loránd emlékkönyv. A magyar tudományos Akadémia megbízásából, Budapest 1930.
- C. GANDINI (ed.), Da Cortina d'Ampezzo alle Alpi: Angelo Dibona. Alpinista e guida, Cortina d'Ampezzo 2006.
- C. GANDINI / F. GASPARI, Antonio Dimai *Deo*, una famiglia di guide alpine, [Cortina d'Ampezzo] 2016.
- P. HARKAY, Eötvös Loránd, a hegymászó, in: Föld és Ég 1980/3, 78–79.
- J. HATVANY, Eötvös Loránd, Budapest 1951.
- R. HOLZER, Sextener Bergführer, Bruneck 1988; in einer dt. und italien. Fassung wiederabgedr. als „Die Bergführer von Sexten. Le Guide Alpine di Sesto“; in: B. PELLEGRINON (Hrsg.), Michl. Michl Innerkofler und Sextner Bergführer. Rifugi, montagne, guide alpine di Sesto, Belluno 2011, 135–266.
- Á. Horváth, A varázsinga. Eötvös Lóránd élete, Budapest 1954.
- L.E. KEMMER, Adolf Witzenmann zum Gedächtnis; in: DEUTSCHER ALPENVEREIN (Hrsg.), Adolf Witzenmann 1872–1937, München 1938, 9–25.
- D.D. KIS, A csúcson. A hegyek szerelmese – báró Eötvös Loránd, Budapest 1998.
- D.D. KIS / Á. NEIDENBACH, Báró Eötvös Loránd, a tudós fotográfus, Budapest 2001 (= Magyar Tudománytörténeti Szemle Könyvtára 21).



- L. KOVÁCS, Eötvös Loránd, a tudós-tanár. Loránd Eötvös – Scientist-Teacher, Szombathely 2001 (= Studia Physica Savariensia 8).
- E. MAJONI, La famiglia von Eötvös protagonista dell'alpinismo dolomitico, in: Cortina 68/2, 2001/02, 30–33.
- E. MAJONI, Il nome del cane di Jan de Santo! Una piccola questione di storia dell'alpinismo, tra Cortina e Misurina, in: L'Amico del Popolo 112. Jg., Nr. 11 v. 12. März 2020, 20.
- G. PAIS BECHÈR, Contributo alla storia delle prime guide alpine di Auronzo e Cadore, Cornuda 1988 (ursprüngl. erschienen in: Le Dolomiti Bellunesi 10, 1987, Nr. 18, 27–37; Nr. 19, 26–47; 11, 1988, Nr. 20, 98–113).
- D. PEKÁR, Baron Loránd v. Eötvös' wissenschaftliche Laufbahn, in: Die Naturwissenschaften 7, 1919, Nr. 22, 387–391.
- G. POLGÁRDY (ed.), Magyar Turista Lexikon, Budapest 1941.
- K. RUMPLER, Loránd Eötvös, Diplomarb. Wien 1990.
- I. RUNGALDIER, Frauen im Aufstieg. Auf Spurensuche in der Alpingeschichte, Bozen 2011.
- T. SANMARCHI, Le Dolomiti di Auronzo, Bologna 1974.
- T. SANMARCHI, Le guide di Sesto; in: DERS. (ed.), Le Dolomiti di Auronzo. Riedizione aggiornata a cura di BEPI PELLEGRINON, Crocetta del Montello 2014, 187–191.
- F. SCHMITT, Die besten Felssteiger ihrer Zeit, in: Der Bergsteiger 8 (XVI), 1938, Nr. 11, 229\*–231\*.
- P. SELÉNYI, Roland Eötvös, der Mensch und der Gelehrte 1848–1919; in: Roland Eötvös. Gesammelte Arbeiten. Im Auftrage der ungarischen Akademie der Wissenschaft herausgegeben von P. SELÉNYI, Budapest 1953, LI–LXXX.
- M. STENICO / G. CALLIN, Il Campanile Basso. Storia di una montagna. Ricerche e documentazione fotografica di Annetta Stenico, Calliano 1975.
- W. STROBL, Toblach und die hohe Wissenschaft. Der ungarische Baron Roland Eötvös zu Gast in Schluderbach, in: Dolomiten 133. Jg., Nr. 186 v. 14./15./16. August 2015, 7.
- Z. SZABÓ, Biography of Loránd Eötvös (1848–1919), in: The Abraham Zelmanov Journal 1, 2008, VII–XIII.
- K. TANGL, Báró Eötvös Loránd emlékezete, in: A Szent István Akadémia értesítője 5/1, 1920, 49–66.
- G. THIRRING, A Magyar Turista-Egyesület 25 éves multja; in: J. DÉRY / G. THIRRING (edd.), A Magyar Turista-Egyesület 25 éves multja 1888–1913, Budapest 1914, 9–58.
- F. TORCHIO / R. DECARLI, Ad est del romanticismo. 1786-1901, alpinisti vittoriani sulle Dolomiti Vol. I Storie. Vol. II Testi. Vol. III Guida ai luoghi, Trento 2013.

- L. VIAZZI, Le Tofane. La meravigliosa storia di una montagna e della sua gente, dalle antiche ere geologiche ai giorni nostri, Calliano 1983 (= Montagne celebrin.).
- C. WILLIAMS, Donne in cordata. Appendice di Silvia Metzeltin-Buscaini, Varese 1980 (= Collana Exploitsn.).

## Rövidítések

MDÖAV (Mitt(h)eilungen des Deutschen und Oesterreichischen Alpenvereins) A Német és Osztrák Alpinista Egyesület Közleményei  
ÖAZ (Österreichische Alpen-Zeitung) Osztrák Alpesis-folyóirat  
ZDÖAV (Zeitschrift des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins) A Német és Osztrák Alpinista Egyesület Folyóirata

# EÖTVÖS LORÁND – A HEGYMÁSZÓ ÉS FOTOGRÁFUS

A képeket a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum gyűjteményéből válogatta, meghatározta és a kíséző szövegeket írta

Kis Domokos Dániel

„Az a magyar beszéd közben nem valami szépen hangzó, de jobbal alig helyettesíthető kifejezés «amateur fotográfus» nemcsak azt jelenti, hogy az így nevezett szeret fotografálni, hanem azt is, hogy szereti, amit fotografál. «Mondd meg mit fotografálsz, s megmondom, ki vagy.»” – Korabeli vélemény a Photo-Club által 1902-ben rendezett kiállításról, melyen Eötvös Loránd több magashegyi képét is kiállították.

Kohlman Artúr írását a fenti kis részlet követi név nélkül. *Vasárnapi Újság* 1902. március 2. (49. évf.) 9. sz. 139.p.

A Kedves Olvasó ha végignézi az itt következő s a tanulmányhoz közölt fényképeket, könnyen választ adhat az előbb felvetett kérdésre...

## **„A hegyóriások művész-fotográfusa”**

Eötvös mint amatőr fotográfus

A Photo-Club 1902 februárjában nagyszabású kiállítást rendezett. Erről a Kiss József elnökletével működő Fényképészek Körének hivatalos közlönye, a „Magyar Fényképészek Lapja” így ad hírt: „Mindjárt az első teremben feltűnnek br. Eötvös Loránt [!] remek kivitelű nagy méretű tájfelvételei, melyekből a többi termekben is láthatunk egy-egy példányt. A nyomatok brompapíron készültek. Sajátságos színezésük művészi hatást kölcsönöz nekik. Br. Eötvös Loránt amatőr felvételeit olvasóink sokkal jobban ismerik, semhogy azokat bővebben ismételtnem kellene.”

A kiállítás tárgymutatója szerint az I. teremben három nagyított brómézüst képet állított ki: „Boita esése télen”, „Drei Zinnen”, „Átkelés a

Misurina tavon” [MMKM-TTFGY\_2019-1-24]. A III. teremben a „Grossglockner csúcsa”, az „Alpesi kaszáló”, a „Rivai kikötő”, a „Sorapiss csúcsáról Marmolata felé”, „A Torre Giovanni első megmászása”, a „Drei Zinnen”, az „Einser”, a „Kilátás a Marmolata gerinczéről Vernel-felé”, az „Erdei részlet Schluderbachnál”, a „Piz Popena”, a „Kilátás a Cristallin felé”, a „Monte Pelmo”, „A Cadincsúcs első megmászása” című képeket láthatta a jelentős számú érdeklődő.

Minderről a *Vasárnapi Újság* hasábjain Kohlman Artúr és egy névtelen látogató is hírt ad.



**„A Cadin-csúcs első megmászása” [MMK\_TTFGY\_2019\_1\_1644]**

Cima Cadin Nord-Est (2788 m)

Az erről készült nagyítást Eötvös Loránd a Photo Club 1902-ben rendezett kiállításán is bemutatta.

Ezt a csúcsot elsőnek Theodor von Wundt (1858-1929), a későbbi német altábornagy mászta meg Lorenzo Nicolai társaságában 1887. július 27-én.

Wundt maga is fényképezett az Alpokban, gyakran megfordult a Dolomitokban, személyesen ismerte Michael Innerkoflert több más hegyvezetőt is. Többször járt a Tátrában is. Hegymászó élményeit a fényképek mellett gördülékeny írásaiban örököltette meg.

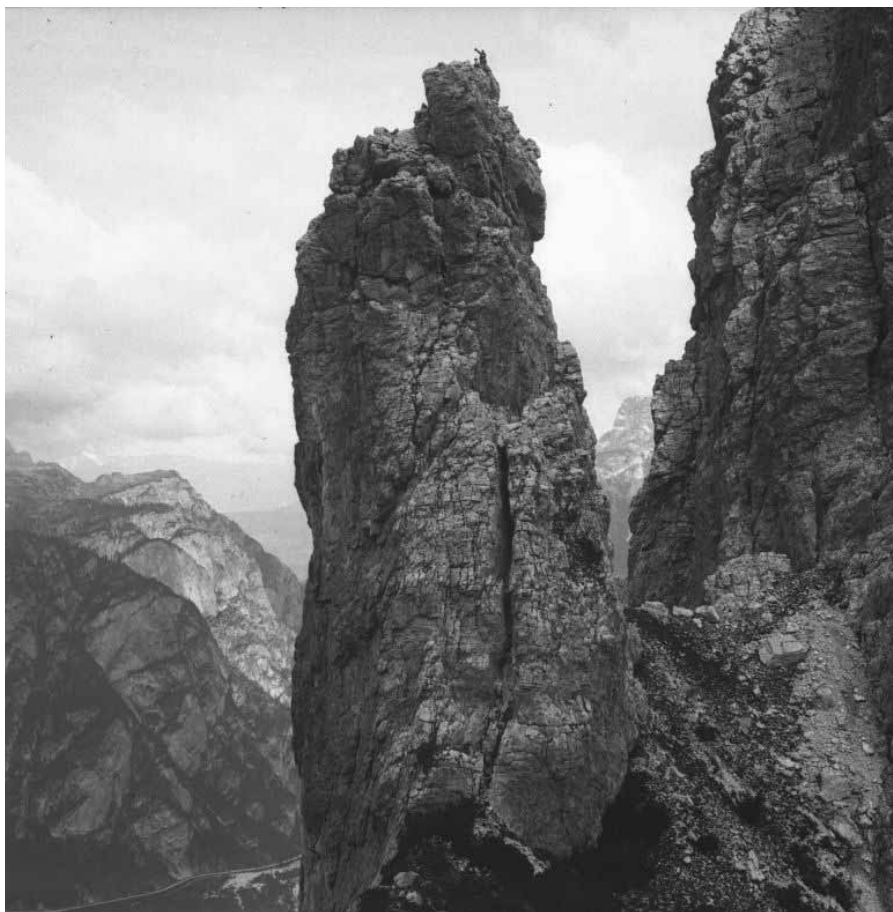


**„A Torre Giovanni első megmászása” [MMK\_TTFGY\_2019\_1\_1220]**

A Vasárnapi Újság híradása szerint:

„De méltó bámulatot fognak kelteni odakünn csakúgy, mint keltettek nálunk is báró Eötvös Lóránt dolomit szikla-kolossusai, melyek közül egyike-másikának mint a «Torre Giovanni»-nak első megmászása is az ő érdeme. Ha jellemezni akarnók őt, úgy a hegyóriások művész-fotográfusának kellene neveznünk.”

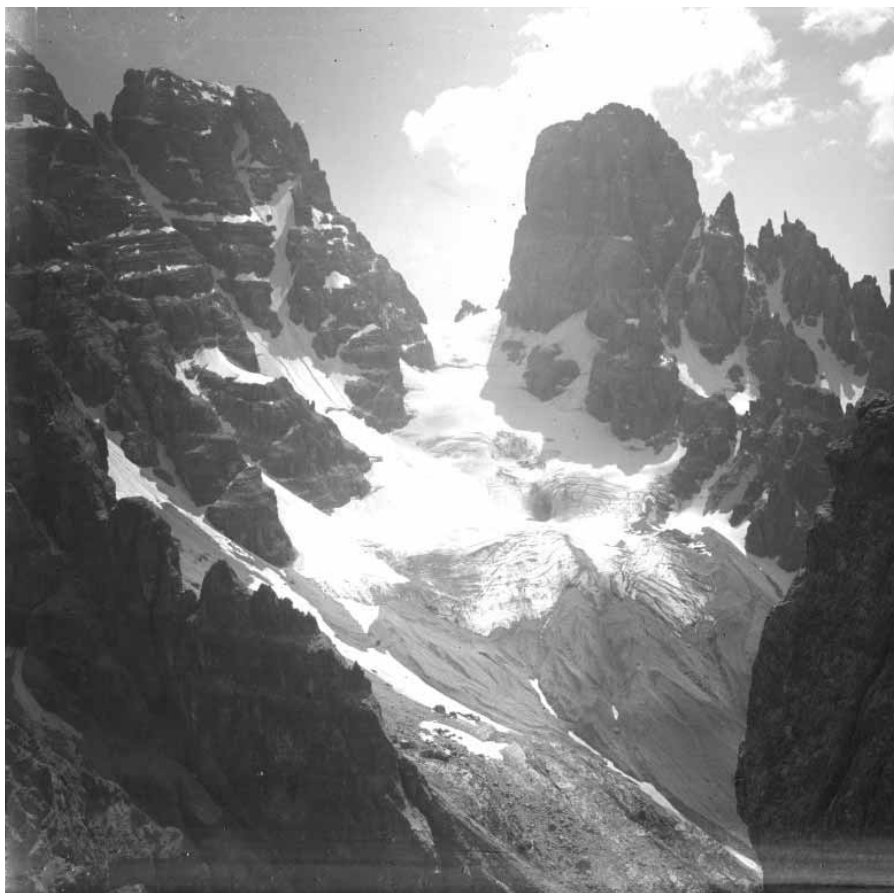
Ez a csúcs nyilván a Campanile Antonio-Giovanni, melyet Eötvös Rolanda és Ilona mászott meg elsőnek 1900. szeptember 1-jén Antonio Dimai és Giovanni Siorpaes vezetővel. A sziklacsúcs a két vezető keresztnevét viseli.



**„Monte Cristallo és Piz-Popena” [MMK\_TTFGY\_2019\_1\_1606]**

A korabeli tudósítás szerint:

„A harmadik kép, melyet itt b. Eötvös Loránd felvételeiből közlünk, a Monté Cristallót és Piz-Popenát mutatja. Egy sokáig figyelemre sem méltatott gerinczről, a Schönleitenjochról van ez felvéve, mely megragadó betekintést enged a Cristallónak különben előhegyek által fedett csoportjába. E szép kilátó pontra Eötvös hívta fel a fotografálók figyelmét s oda ma is alig kapaszkodik fel más, mint ilyen, úgy hogy rendszeren «Photografen jöchel»-nek nevezik.”



Kohlman Artúr: A Photo-Club kiállítása. *Vasárnapi Újság* 1902. március 2. (49. évf.) 9. sz. 137-139. p. Idézet 138. p. A közölt képek: Monte Cristallo és Piz-Popena. Uo. 135. p., A Torre Giovanni első megmászása. Uo. 136. p. és A Cadin-csúcs első megmászása. Uo. 136. p.

Azóta is számtalan képeslapon, fényképen köszön vissza csaknem ugyanez a beállítás.

Szintén a *Vasárnapi Újság* híradása szerint az egyik látogató az előbb elmondottakhoz még a következőket fűzte hozzá:

„E kiállítás termein végig tekintve, szemünkbe ötlik egy sor nagy kép és két jólmegtöltött stereoskop szekrény, mely Dél-Tirol hegyvidékeibe vezet és úgy a tárgynak, mint a kivitelnek egyöntetűségével egyugyanazon szerzőre vall, egy szerzőre, ki a hegyet bizonyára nagyon szereti. Ezek báró Eötvös Loránd képei; stereoskopok és azoknak az elérhető határáig fokozott nagyításai. E képek közül kettő (melyeket a «Vasárnapi Újság» mai száma közöl) két sziklacsúcsot abban a hegymászonak emlékezetes pillanatban tüntet föl, mikor ember először tette lábát legmagasabbra emelkedő szirtjükre. A képeken ott látjuk majdnem csak pontokká törpülve az első hegymászás győzteseit: a fotografáló atya leányait. Az egyik csúcs, a Torre Giovanni a Cristallin csoportban van, nevét megmászóitól kapta, vezetőjük, a páratlanul ügyes és kedves Giovanni Siorpaes tiszteletére. A másik sziklatorony a Cadin csoportnak egy délre kimeredő csúcsa.”

Kuhlman Artúr írását ez a kis részlet követi név nélkül. *Vasárnapi Újság* 1902. március 2. (49. évf.) 9. sz. 139.p.

\*

### ***Grossglockner – Eötvös rajza és fényképei***

Eötvös 1869 augusztusában Tirolban túrázik Inkey Béla barátjával, a későbbi tudós geológussal. Ekkor másszák meg a Grossvenediger mellett augusztus 18-án Ausztria legmagasabb hegycsúcsát, a 3798 méter magas Grossglocknert. Útinaplójában kedves rajzban is megörökíti a csúcstámadás pillanatát, még szegény Béla esését is. A kis rajzon is jól látszik, hogy össze voltak kötve, s így az ijedtségen kívül nagyobb baj nélkül megúszták ezt a kalandot.

A Grossglocknert Eötvös, mint szenvedélyes fotográfus, később 1895-ben, lányaival tett utazásukkor is megörökítette. Az egyik ilyen képet több amatőr fotográfiai kiállításon ki is állították.







*[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_362]*



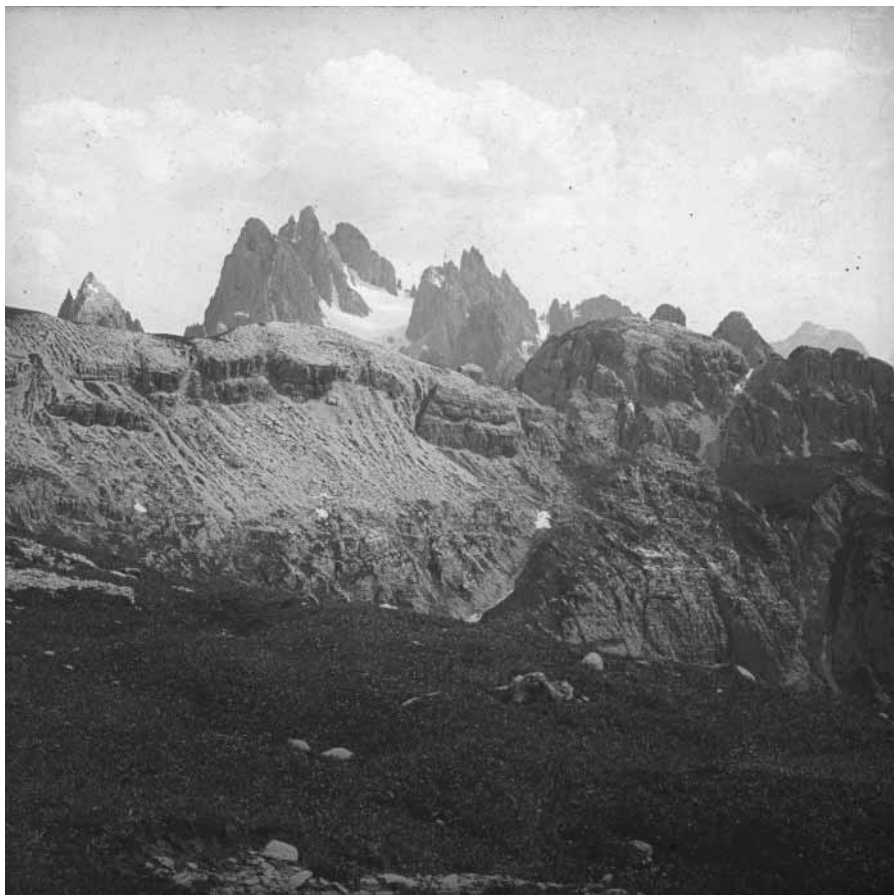
*Az Eötvös-lányok is látszanak a képen, amint épp a csúcshoz közelednek. Jól látható a biztosítókötél, s az is, milyen ruhában másztak hegyet ezek az ifjú hölgyek. [MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_264]*

\*

***Cadin és az Eötvös-csúcs (2837 m)***

Dolomitok, Cortina d'Ampezzo közelében

1902-ben két tisztelője, Adolf Witzenmann geológus és Josef Innerkofler megmászva a Cima Cadini egyik addig névtelen, s nehezen megmászható csúcsát, a tudós fizikaprofesszor és merész hegyászó iránti tiszteletből Cima di Eötvösnek nevezték el. Maga Witzenmann a csúcsra jutást és a csúcs leírását a „Die Gruppe der Cadinspitzen in den Sextener Dolomiten” című tanulmányában örökítette meg.



*Cadin és az Eötvös-csúcs – Cima Eötvös [MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_457]*

Karl Baedeker útikönyvének 1910-es kiadása szerint:

„Nehezebb a közeli Cima Eötvös, a Nord-Westspitze és különösen az 1903-ban először megmászott Torre del Diavolo.” – Ezt a sziklatornyot

is Eötvös Rolanda és Ilona mászta meg elsőnek, 1903. augusztus 4-én, Antonio Dimai, Agostino Verzi és Giovanni Siorpaes vezetővel.



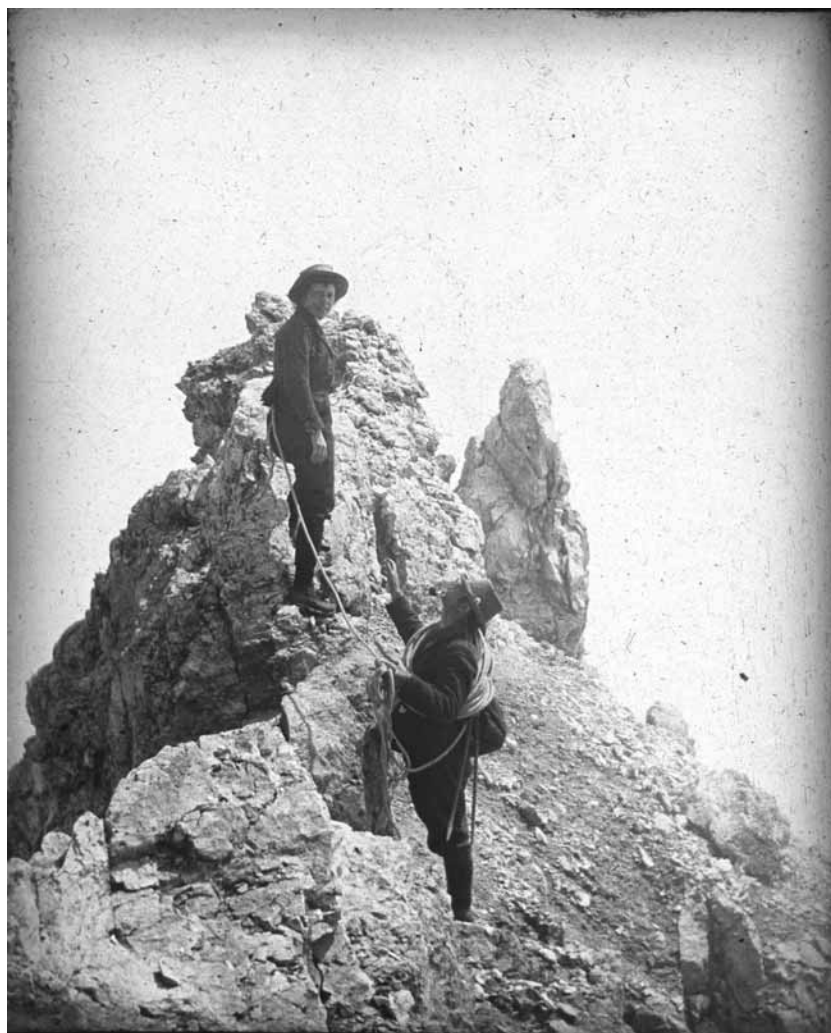
*Nevaio-nyereg, az Eötvös-csúcs alatt [MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_480]*

\*

### ***Vezető és vezetett***

A vezető kötéllal biztosítja az egyik Eötvös-lányt. A kötélt a derékra van kötve. Abban az időben ez volt a bevett. Kicsúszáskor, zuhanáskor akár a gerinc is megproppanhatott, vagy annyira megszorította a leesőt a kötélt, hogy eszméletét veszthette a bajbajutott. Az átfordulás esélye is nagy volt. Ma már mellbekötő és beülő biztosítja a mászót. S míg a régi kötelek növényi rostból készültek, a kötélszakadás is gyakoribb volt, a kötélt drágasága miatt nemegyszer javították is.

A sziklamászászkor, a falban általában két vezető irányította a mászót, az előlmászó vitte magával a kötelet, majd egy biztos pontról biztosította az utána jövőt, kinek lépéseit a lejjebb álló másik vezető is egyengette.



[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_2815]

A szikláról való lejutás, ha a másik oldal nem volt lankásabb, mint például a Tofana di Rozes-en, mindig ereszkedéssel történt. Az akkori technikával az egyik láfejüket az áthurkolt kötélbe tették, a másik, szabadon csúszó kötélzáron a láb odaszorításával tudtak lassítani vagy fékezni. Ez

is elég veszélyes vállalkozás volt, hisz a hurok könnyen kioldódott, s akkor csak lógtak a kötélén. Ekkor még Hans Dülfer se találta föl a róla elnevezett ereszkedést, azaz a hónalj alatt, a háton és a comb alatt, a lábak között átvont kötéllel, a kötélbe kissé beleülve lehetett két kézzel fékezni, engedni, illetve kissé megfeszíteni a kötelet. – Nem véletlen, hogy a legtöbb baleset ilyenkor, ereszkedéskor történt, s azt hiszem, történik még ma is.



[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_1332]

A képeken jól látszik a manila kötél, mely növényi rostból készült, a világ legnagyobb fűféléjének, a banán egy fajtájának, a Musa Textilis rostjaiból.

A mainál hosszabb jégcsákányt és egy úgynevezett hosszúbotot is használtak.



*[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_2832]*

\*



**Gran Vernèl** (3210 m), Dolomitok, Marmolada-csoport, a Marmolada fő csúcsa ettől balra található.

A képen látható alak valószínűleg maga Eötvös.

Jól látható a jobb kezében a ma már kevésbé ismert hegyászóbot, melynek nincs igazi magyar neve. Németül Alpstock, Alpenstock, vagy Bergstock. Gleccseren, magyarul jágáron, havas vagy firnhóval borított lejtőn, gleccservölgyben ideális, jó biztonságot ad a szakszerű használójának, az esést is tompítja. Sziklára érve viszont ez az embernél hosszabb eszköz igen alkalmatlanná válik, nehéz hova tenni. Mászáskor lent hagyták a beszállásnál, vagy kötéllel külön felvonták. Eötvös számos képen jól megfigyelhetjük ezt az akkor elmaradhatatlan hegyászó szerszámot.

[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_700]



**Croda da Lago**, (2717 m), Dolomitok, Cortina d'Ampezzo közelében. Nevét a mellette lévő kis tóról nyerte, a *croda* pedig olaszul taréj, ami jól tükrözi kiszögellő, csipkés alakját.

Eötvös Loránd Michael Innerkoflerrel 1884. július 19-én jut föl elsőnek a csúcsra. Az első mászás útvonala (Via Eötvös) is, és a csúcstól délre található nyereg, 'hegyvilla' Eötvös nevét viseli. (Forcella di Eötvös).

Zsigmondy Emil Eötvösék után 11 nappal jutott fel a csúcsra. Ebbéli élményét meg is örökítette, igazolva Eötvösék első mászását is. Erre vonatkozó sorai a jelen tanulmányban is olvashatóak.



*A cortinai országút az egyik Eötvös lánnyal, háttérben a Croda da Lago  
[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_1974]*



*A Croda da Lago Cortina d'Ampezzo felől [MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_1836]*

\*

***A Tofana di Rozes déli fala [MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_1627]***

A két Eötvös-lány, Eötvös Rolanda (1878-1952) és Eötvös Ilona (1880-1945) jut föl elsőnek a Tofana di Rozes déli falán, Antonio Dimai, Agostino Verzi és Giovanni C. Siorpaes vezetővel, 1901. augusztus 8-án.

Déli, hatalmas, rendkívül meredek, több mint 700 méter hosszú falának a közepén vezet föl az azóta is híres sziklamászó „út”, a Via Eötvös.

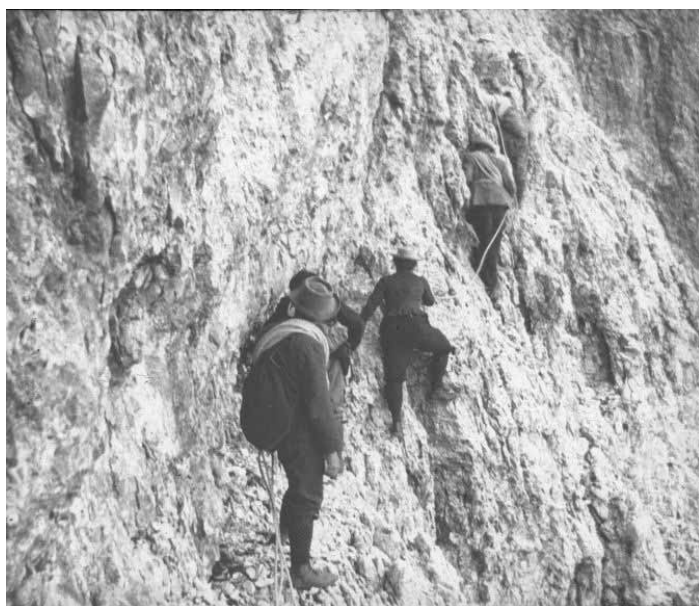
Az Eötvös lányok már az 1890-es évek végétől sokszor egyedül, apjuk nélkül is másznak, jól bevált vezetőikkel. A féltő és büszke atya, báró Eötvös Loránd lejjebből, távcsövön figyelte a mászást, s többször le is fényképezte őket.



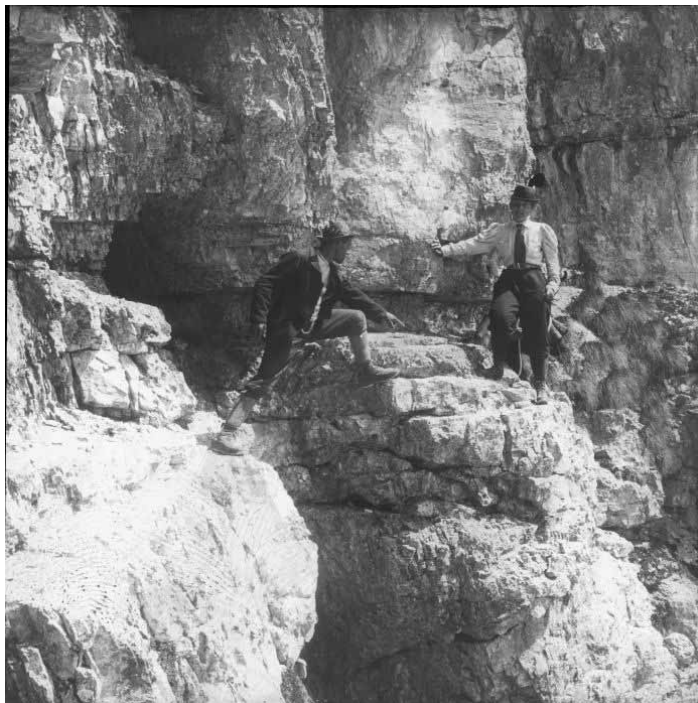
*Tofana di Rozes (3225 m), Cortina d'Ampezzo közelében – Eötvös Loránd felvétele [MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_978]*



*[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_1627]*



*[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_470]*



[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_799]

Maga a fal két jól elkülönülő részből áll. Az alsó fele egységes, tömör lábazat, a felső része viszont erősen omladékos, s ami a szerencsés feljutást illeti, komoly kételyeket ébreszt a szemlélőben. A felső, a csúcs irányában felfutó amfiteátrumos rész, különösen az akkori, több mint 100 évvel előtti hegyászó technikával és felszereléssel, komoly gondot okozhatott.

\*

***Havasi tájkép holdvilágnál – Monte Cristallin*** [MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_2802]

Talán nem túlzás azt állítani, hogy ez Eötvös Loránd leghíresebb fényképe. Erről a képről már sokan írtak, vagy legalábbis említették, szakkönyvekben s ismeretterjesztő cikkekben is. Sajnos a legtöbbször, különösen a keletkezés dátumát illetően, igencsak messze áll a valóságtól, s néha a felvétel helyének meghatározása is hibás. Mindez arra késztet, hogy a kép újbóli bemutatása mellett pontos leírását is adjuk.

A kép keletkezését maga Wartha Vince, Eötvös jó ismerőse, a hírneves vegyész, műegyetemi tanár, az amatőr fényképezés egyik élharcosa



foglalta össze, ki az 1891-ben megalakuló Magyar Turista Egyesületnek Eötvös leköszönése után a második elnöke lett 1899-ben.

„Havasi tájkép holdvilágnál. (Monte Cristallin.) A Schluderbachi vendéglő udvarából felvette Báró Eötvös Loránd Ő Nagyméltósága február hóban, éjjel 10 órakor 1½ órai expozícióval.” – olvashatjuk a képaláírást.

F. Schmidt: A gyakorlati fotografozás kézikönyve. A tizedik kiadás nyomán fordította Csopey László. Az eredetivel összehasonlította Wartha Vincze. Második javított és bővített kiadás. K. M. Természettudományi Társulat, Budapest, 1906. – A kép közölve a 96. oldal után.

Wartha még hozzáteszi:

„Holdvilágnál is sikerül tájképről, világos épületről, szoborról jó felvételeket készítenünk; erős fényű objektív, fölötte érzékeny lemez és a legnagyobb fényrekesz alkalmazása mellett a legragyogóbb holdtölte alkalmával is 2--3 órára van szükségünk, hogy jól látható épületeket kap-

junk; lombozatot azonban semmiképp sem lehet teljesen kiexponálni. Téli tájképek felvételekor jó holdvilág mellett legalább egy órai exponálásra van szükség. Példa erre b. EÖTVÖS L. felvétele a 96. lapon.

A kereskedésbeli úgymondott holdvilágos képek (különösen tengeri tanulmányképek) kivétel nélkül napfényen fölvelt pillanatnyi képek, melyekről a pozitívokat azután nagyon sötétre másolják.”

Uo. 100. p.

„Az úgynevezett holdvilágos fényképek rendesen csalódáson alapszanak; azonban lehet valóban holdvilágnál felvett képeket készíteni, de csak nagyon kedvező feltételek között. A 96-dik laphoz csatolt képen az az érdekes, hogy a fák árnyékát alig lehet látni, aminek az az oka, hogy az árnyékok a másfél órai exponálás következtében a Hold látszólagos mozgása következtében elmosódtak. Érdekes még a képen látható két erősfényű csillag útjának a nyoma; sajátságos, hogy a telegráf drót árnyéka nem látszik meg a csillag pályáján.”

Uo. 460. p.

Ebben a fotográfiai műben a másik fényképmelléklet pedig a jelen tanulmányban is említett másik műegytemi tanár, Schuller Alajos, kinek különleges sztereófelvételét mutatja be, mely a Schluderbach fölött magasodó Croda Rossa csúcsáról készült.

„A Croda Rossának sztereoszkóp felvétele a Knollkopf csúcsáról. A felvételt Schuller Alajos műegytemi tanár készítette közönséges kodak-készülékkel. A két felvétel egymástól való távolsága 50 méter, a Knollkopf-csúcs távolsága a Croda Rossától 3500 méter.”

A kép közölve uo. 448. oldal után.

„A csatolt kép a nézőnek úgy tűnik fel, mintha tőle 5 méterre felállított gipszmodellről készült volna.”

Uo. 460. p.

Eötvös is a többnyire sztereókészülékkel való fényképezés mellett maga is készített ilyen és ehhez hasonló felvételeket, a Gellért-hegyről, s a Dolomitokban is, de azok inkább úgy tűnnek, mintha egy nagy óriás szemlélné a vidéket.

Eötvös Loránd az itt bemutatott felvétel mellett ugyanaznap éjjel, vagy ugyanazon időszakban több hasonló felvételt is készített. Ezek is megtalálhatóak a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeumban lévő Eötvös Loránd fotógyűjteményben.

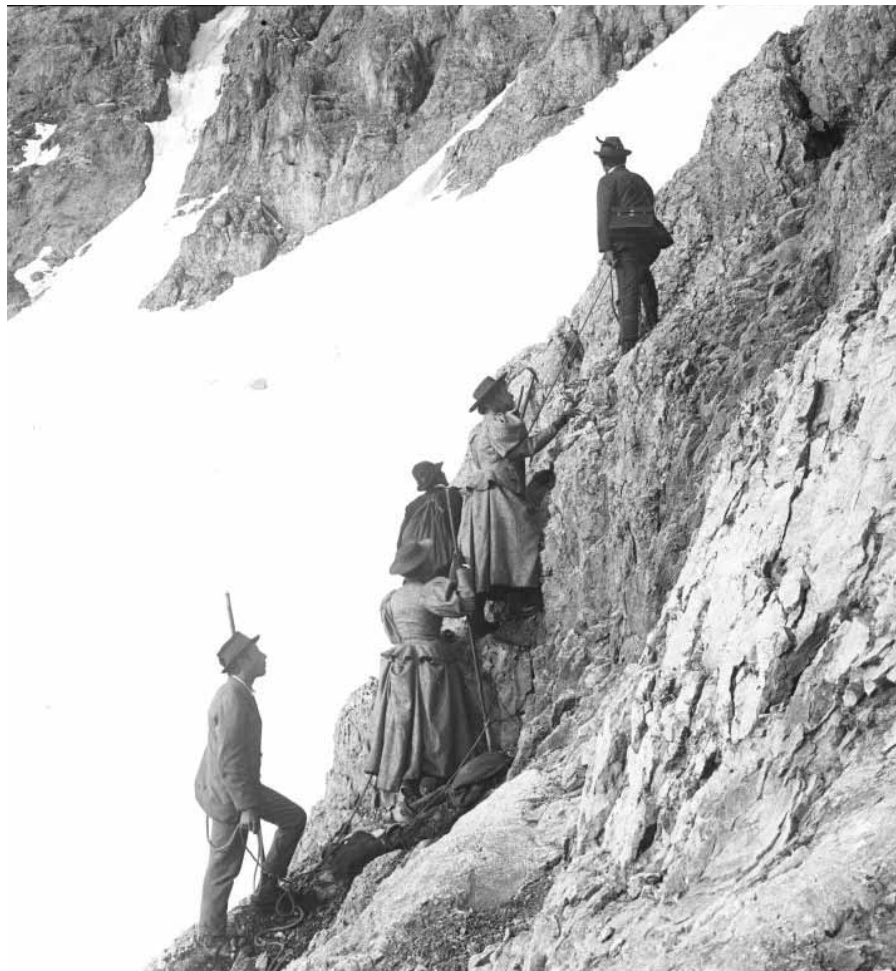
\*



*A csúcs felé*



*Pihenő a Drei Zinnen tövében. [MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_792]*



*A „beszállás” – kezdődik a hegymászás. A két lányra három hegyivezető vigyáz [MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_241]*

*A csúcson*



*A Becco di Mezzodi tetején – háttérben a Monte Pelmo*

*[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_1336]*

*Jól látszik, ahogy a vezető kötéllal biztosítja Eötvös egyik leányát*



*Vezetők és a lányok az egyik csúcson  
[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_1249]*

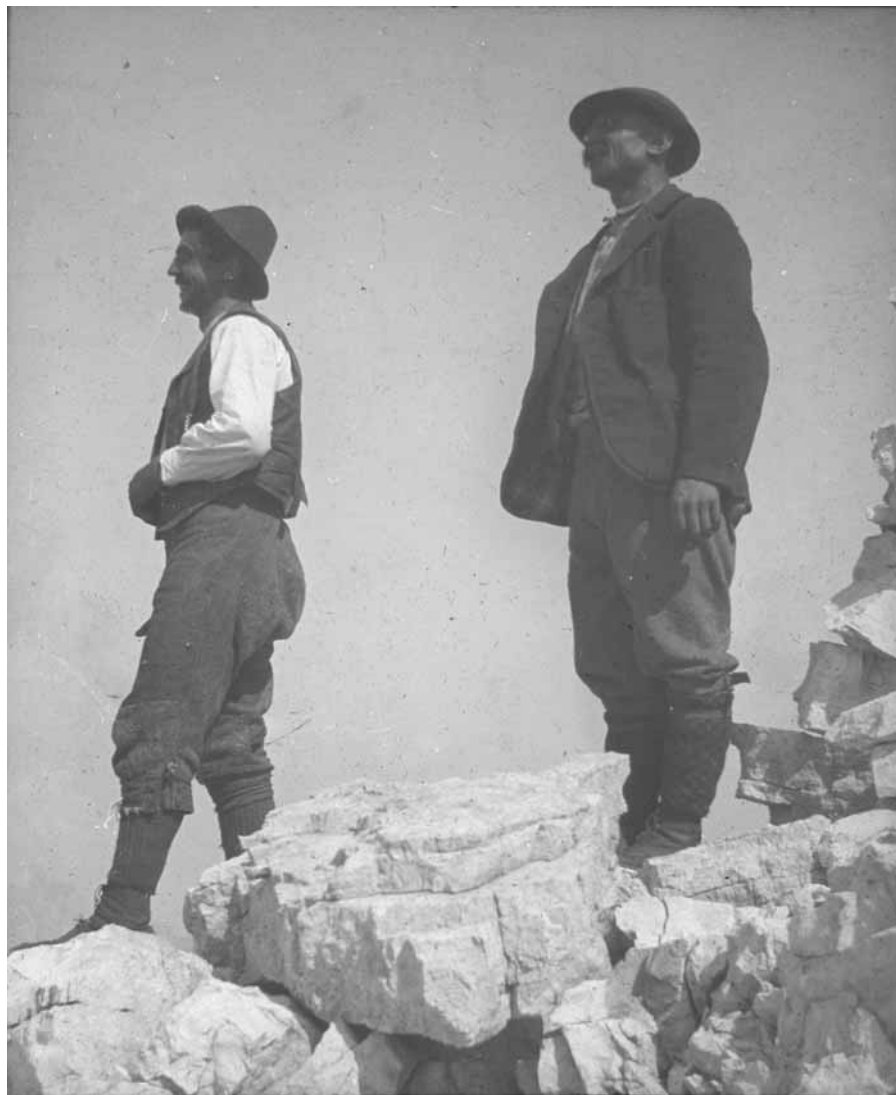
**Az Eötvös lányok a Padon egyik sziklájáról szemléli a Marmolada-csoportot** – a hosszúbot jól látszik a kezükben, és a ma már a hegymászásnál szokatlan öltöztékük  
[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_2807]



A Cadin egyik sziklatornyán – háttérben a Sorapis, mögötte a bal oldalon a Antelao csúcsa kandikál ki.

[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_2629]





*Hegyvezetők a csúcson [MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_2805]*

***Havas tájakon***

Schluderbach és környéke



*Eötvös és egy társa a Misurina-tónál, az Albergo Misurina előtt  
[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_1356]*





*Eötvös sível – Val Fonda, Cristalloscharte, Schluderbach közelében  
[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_1059]*



*Pihenés, búcsú a hegyektől... – Eötvös Loránd egyik leányával;  
Magas-Tátra, a kistarpataki Tüzelőkő(?) 1915  
[MMKM\_TTFGY\_2019\_1\_1330]*

# TARTALOM

Előszó a magyar kiadáshoz . . . . .	5
Köszönetnyilvánítás . . . . .	9
Báró Eötvös Loránd és leányai,	
Ilona és Rolanda a dolomitokban . . . . .	11
Irodalomjegyzék . . . . .	50
Eötvös Loránd – a hegymászó és fotográfus	
(Kis Domokos Dániel) . . . . .	55